

ZORA-LUČ

GLASILO JUG. KAT. ĐAČKE LIGE

Sadržaj: N. Galkovski: Natrag. - France Debevc: Materija in duša. - Gj. Sudeta: Hosana. - Ilija Jakovljević: Gospodjica Dora. - Mihajlo Firak: Ukrajinski narodni pokret. - Konstantin Konstantinovič - T. Debeljak: Že vgasnil luči je večer... - Baljmont - Tine Debeljak: Mrak. - Nikola Kolarek: Iz uspomena na mrtvog viteza sv. Grala. - M. Soljačić: Bolovi. - Joža Liković: V belih plamenih zapadnega sonca. - K sreči. - Lotyš: Krik noči. - **Kulturni vjesnik.** - **Listak.** - Za duhovnu obnovu. - Internacionala. - Socijalno gibanje. - Ex oriente. - Djački svijet. - Vijesti.

Zato su se našli samaritanci ljudstva, koji će pokazati, da nije svrha čovjeka, da samo uživa, nego čovjek mora da čini samo ono, što je njemu i društvu korisno. U koristi se nalazi jedina istina, istinito i korisno jesu pojmovi, koji se mogu jednostavno konvertirati. Laž je šteta, što je čovjek pretrpi pa bila ta šteta kakav faktični gubitak ili samo izmakla korist. Uklanjanje se svakoj neugodnosti i šteti, a iskorišćavati sve prilike života i stavljati ih u svoju službu, to je ljudsko moralno djelovanje, jer u tom leži prava istina i dobrota. U toj utilitarističkoj religiji ima samo jedna dogma, ima samo jedna moralna zapovijed: iskoristi svakoga i ti si savršen čovjek, jer si tim izvršio svoju životnu zadaću. To je religija, jedina religija današnjega doba, koja mora ostati neuzdrmana i kod onih, koji uopće nikakove druge nemaju. Hedonisti nijesu shvatili zadaće čovjeka, jer preveliko uživanje ubija organizam, a čovjek ako će biti sebi i društvu koristan, mora živjeti. Zato ni uživanje ne donosi uvijek koristi. Pače donosi štetu, stoga hedonizam valja korigirati utilitarizmom.

Ako ti moralni principi vrijede za pojedinca, vrijede i za društvo, državu, koja je skup pojedinaca. Država treba zato državljanima da bude korisna i to je njezina jedina dužnost. Država je neovisna, zato prema drugima nema nikakvih dužnosti osim jedne: da ih iskoristi u svoje svrhe. Ta država, vele, nije ništa drugo nego sam prezentni Bog, a što Bog čini, sve je dobro. Tako taj nazor opravdava apsolutni makijavelizam, i pod dojmom toga makijavelističkog morala vodio se evropski rat. Taj se moral ruga svim ugovorima i nacionalnim i internacionalnim i zato je shvatljivo, zašto je sva filantropija Wilsonova bila doista, kako kažu Nijemci „ein Reden in Blau“. Božja svojstva pripisana su državi. Samo za sada državna je vjera politeistička, jer je svaka država božanstvo. Crkva, vele, dovršila je svoju ulogu po modernom državnom pravu. Država je svemoguća i kadra je zadovoljiti svim interesima. Crkva treba da bude podređena potpuno državi, pa ako to i ne će. Njezina moralka jer se protivi ovom shvaćanju, ima se staviti na indeks, jer je kadra prouzročiti štetu državi. Manje državno božanstvo mora podleći jačem. Ti se lajički bogovi mrze, kao i oni na Olimpu. Osvajači s prerogativama španjolskih konkvistadora jesu najumniji ljudi, jer su korist i istinu spojili. Najvećim krvnicima čovječanstva Alexandru i Cezaru treba oko čela postaviti aureolu.

Borba za opstanak cijela je dogmatika Herberta Spencera. Tko je jači, taj je savršeniji, jer mu se pruža prilika da druge bolje iskoristi. Najsavršeniji tip ovakova čovjeka opisao je Nietzsche u svom „Übermenschu“. Štoga može za svoju korist upotrijebiti, to je i dužan učiniti. Apsolutni individualizam jedino opravdan nazor, njemu treba kliknuti „hosana“ i obasuti ga čitavim koncertom pohvala. Najveća krepost toga morala je bezobzirni egoizam, a najveći grijeh je kršćanska ljubav i milosrđe. To je sada vladajući nazor, „Utopie der Utopien“, rekao bi Wundt, ako se misli njime stvoriti mir i poredak u socijalnom životu.

Ali moderan čovjek još metafizike ne će. No i u individualističko-utilitarističku religiju treba uvesti ili korektore ili je posve zabaciti, jer je stvorila boj sviju proti svima, kako je to već odavno u čovječanstvu gledao Hobbes. Kršćanstva iz principa ne će, egoizam nije postigao svrhe, dakle treba naći novu formulu. I kliknuo je s emfazom Comte: „Heureka“. Ta je formula: „Vivre pour autrui“. To je jedino spasavajuća lozinka. Tendencija uzdržati sebe mora kapitulirati pred tendencijom uzdržati vrstu. Pojedinac neka se žrtvuje za općenitost. Egoizam neka se briše iz riječnika, a altruizam neka se metne na prvo mjesto. Taj su nazor iza Comtea

branili osobito Litrai i Taine, prihvatila ga s mnogo hipokrizije framazonerija deklamirajući o nekom humanizmu, a socijalna demokracija pod vodstvom Bebla i Kautskog dočimala ga do fetišizma. Razumljivo je, da je socijalizam bio reakcija na individualizam, zato je posve zaniijekao ego i stavio se na stanovište altruizma. Prevladom altruizma nad egoizmom zavladat će sveopća moralnost, pa zato u socijalističkom društvu ne će trebati kaznenog zakona, jer ne će biti egoizma, koji je sjemenka svih modernih poroka.

Sistem ovih zalutalih filantropa veoma je melodiozan i privlačiv za mladoga čovjeka, koji je pun poleta, požrtvornosti i odluka, da se žrtvuje za narod. Ali ne valja taj nazor već zato, što je i on bez metafizike i posve zemaljski. Druga je mana toga nazora, da je lažan i nepravedan, jer po njem ne bi smio ništa učiniti sam za sebe pojedinac, jer bi ga žigosali kao egoistu. Nastojati oko svoga duševnog moralnog ili intelektualnog savršenstva bio bi egoizam, molitva Bogu ne samo egoizam, nego i grijeh proti društvu, jer je gubitak vremena, kad se Bog ne priznaje. Jer je ova ideologija sastavni dio socijalističkog gospodarskog sistema, koji hoće da društveni poredak iz dna preokrene, zabrinuli su se oni, koji vide loše posljedice tih nazora, koji vode do pandestrukcije, kako ju zamišljaju anarhisti, pa su i opet počeli tražiti drugu svrhu čovjeka.

Ni hedonizam, ni egoizam ni socijalistički shvaćen altruizam nije svrha čovjeka, nego čovjek ima jedini cilj, da se prosvjetno digne, da izgrađuje kulturu. Ovima su puna usta kulture; kad se kultura podigne ne će trebati katoličkoga morala, ni njegovih oficira u današnjoj hijerarhiji Crkve. Kultura će zamijeniti sve religiozne osjećaje, ona će sama po sebi učiniti ljude dobrim i savršenim, dužnost će se, kako veli Kant, ispunjavati sama poradi sebe. Kultura! „Quelle est cette femme“, pitajmo se s de Maestre-om? Nitko ne sumnja, da je kultura danas gotovo u kulminaciji. Kultura je već svagdje gotovo istisnula prirodnu ljepotu. Korist je potiskuje. Gdje su nekoć bili vencijski vrtovi danas su tvornice automobila i lokomotiva. Stroj je postao radnik, ljudi će doskora poletjeti na mjesec i spustiti se k središtu zemlje. Ima li gdje racionalnije agrikulture, nego je srećemo kod američkih farmera, možemo li zamisliti ljepšu panoramu umjetnosti, nego nam otvara Italija. Civilizacija je narasla toliko, da svagdje imademo popločenih ulica, dobro rasvijetljenih trgova, promenada s debelom sjenom. Danas se umjetnost općenito goji, provodi se socijalno osiguranje, skrbi se i za bolesne, luke su izgrađene, a kejevi urešeni; za delikvente ukida se smrtna kazna i talion a izgrađuju najmodernije kaznionice. Institucije „self-helpe“ skoro će potpuno suspendirati državnu socijalnu intervenciju po receptu Jules Simona. Kolika je razlika u kulturi između nas i antičnog doba vidimo i po tom, što je u antično doba bilo n. pr. pijanstvo službena ceremonija bakanala, kasnije mana bohemskih mekušaca, a danas je prekršaj. Nekoć je izlaganje djece bila obična stvar, a danas je znakom barbarizma, ako s magarcem brutalnije postupiš. Što više pod utjecajem darvinizma, danas se životinje toliko štiju, da će u čast palim životinjama u ratu, biti u Londonu podignut spomenik. Ta, kultura je titanskim korakom pokročila, prestigla je vremena Perikla, Michelangela i Milтона, ali da je danas živ bezbožni Voltaire, sigurno bi bacio već samo radi evropskog rata kletvu na današnju kulturu, kad su mu uspomene na Bartolomejsku noć mogle da još u 18. stoljeću izazovu suze na oči.

Uz orijašku kulturu karakteristika je današnje dobe: abortizam, bračna rastava, socijalna bijeda, cinizam proletarijata, napetost među državama, uništavanje slabijih, progoni katoličkog klera, rastava crkve i

države, moralni nihilizam, želja za sveopćom revolucijom. Opisali bismo najbolje današnje društvo, kad bismo uzeli cijeli opis Danteova pakla.

„Ivi sospiri voci et alti quai
Risonovano per aer senza stelle
Diverse lingue oribili favelle . . .“

Kultura nije samo usavršavanje uma, nego je kultura također usavršavanje moralnog života. Toga ne shvaćaju današnji prosvjetljeni krugovi pod dojmom materijalističke filozofije. Zato sva njihova kultura ne zadovoljava, niti je kadra usrećiti čovječanstvo.

Natrag kršćanstvu! Kršćanstvo tumači najbolje cilj čovječanstva. Metafizika je najjača. Ideje su stalne i nepromjenljive, principi kršćanske etike vječno su obavezni. Apsolutni, evolucionizam je lažan, kršćanstvo je istinito, kao Bog što je istinit. Čovjek mora urediti život i djelovanje po zasadama kršćanskog morala. Svuda neka se vrši kršćanska pravica, gdje pravica ne dostaje, neka joj pritekne u pomoć ljubav. Dužnost treba vršiti, jer je to Božja volja. Društvo se mora natrag vratiti kršćanskoj filozofiji, koja mu otkriva objektivnu istinu, i razjašnjava cilj čovječanstva. Bez kršćanskog nazora bit će opravdan teoretički skepticizam i praktički materijalizam, koji je doveo današnje društvo u strašne kontradikcije.

Treba renesanse kršćanske filozofije, jer će nas ona izvesti iz očajnih poganskih klanaca, na put pravog socijalnog života. Jer je kršćanska filozofija filozofija u pravom smislu, ona sadržava istinu, te se možemo nadati od nje kao što se i Ciceron nadao boljim vremenima od filozofije. Recimo kao i on: „O vitae philosophia dux . . ., o virtutis indagatrix expultrixque vitiorum . . . ad te confugimus a te opem petimus, tibi nos penitus totosque tradimus“ (Tusc. V. 2.) Kršćanstvo je svagdje u defenzivi. Sa svih strana na nj navaljuju. Njemu to ne škodi, ali ugrožava društvo. U Jugoslaviji će ga uspostaviti opet nova poletna i mlada generacija. Treba samo da se katolički episkopat i kler zamisli, što bi trebalo učiniti, da se kršćanstvo održi na visini u narodu. Treba katoličke inteligencije, a za to treba katoličkih sveučilišta. Već je vrijeme, da se na to počne misliti. Kad kršćanstvo proučimo, bit ćemo za nj mučenici, jer ono daje mučeničku snagu onima, koji ga poznaju. Dok nam nije moguće da dobijemo katolički obrazovanog lajikata i katolički uvjerena klera, dotle će u našim krajevima kršćanstvo biti pljenom materijalizma. U to se zamislimo i uvjerit ćemo se da je tako.

Međutim radimo za renesansu kršćanstva.

Francé Debevc:

Materija in duša

(Z ozirom na fiziološke činjenice.)

Motto: Med vero in vedom ne more biti protislovja.

A. Uvod: Živa bitja. Duševni pojavi.

Kadar mislimo na živa bitja, nam je navadno pred očmi njihova individualnost, zavedajoča se — več ali manj — svoje lastne bitnosti. Ali je ta oznaka dosti točna? V biologijo štejemo i rastline, pri katerih

omenjeno značilno svojstvo jedva opazamo. Meja ločnica med rastlinami in živalimi pa je tako nejasna, da smemo govoriti o prehodu ene in druge vrste živih bitij.

Mnogo lažje je opazovanje teh svojstev pri živalih. Pri teh se namreč javlja njih individualnost jačje, v obliki „psihičnih“ pojavov, ki so v tesni zvezi z živčevjem, materijo svojstvene strukture.

Vendar pa tudi ne tajimo neke psihe rastlin, kakor nam je tudi imeti na umu, da žive i živali brez živčevja. Na eni strani vidimo, da ni ostre meje med gotovimi vrstami rastlin in najnižjih živali, na drugi strani pa lahko opazujemo najrazličnejše stopnje razvitka duševnih funkcij, od zelo enostavnih do zelo popolnih.

Dejstvo je, da se duševni pojavi pri onih životinjah, ki imajo živčni sistem, ne javljajo razen v zvezi z živčevjem. Čim bolj je v nizu živih bitij razvit živčni sistem, predvsem prednji možgani, tem izrazitejši so pojavi duševnosti.

Z ozirom na ravnokar navedene činjenice je mogoč dvojen sklep: Ali ima materija (materija živčevja) sposobnost stvarjati duševne pojave, ki so torej izključno izraz fizikalno-kemijskih procesov v živčni substanci, to je naziranje monizma; ali pa so materija (materija živčevja) in duševni pojavi bitnosti za se, ki pa ste po odrejenih zakonih navezani na možnost vzajemnega sodelovanja.

Teist Kristijan dosledno priznava veljavnost druge trditve, dočim mora naravno oni, ki nima veljavnih dokazov, da Bog ne obstoji, vzeti v obzir i prvo i drugo možnost.

Monistično svetovno naziranje, ne glede nato, da je že bistvu samem nelogično, je torej komaj malo verjetna, izmed dveh matematičnih verjetnosti prosto vzeta možnost, pa tudi to le v tem slučaju, kadar bi ne bilo dokazov za drugi stavek.

B. Telo. Živčevje.

Telo je skup materije osebitega, značilnega sestava, v katerim se v sistematičnem redu, koordinirano, vrše fizikalni in kemijski procesi. Kemijske tvari telesa se neprestano presnavljajo in to regulativno, čim se trošijo, se zopet obnavljajo, vse v zakonitem redu. Vse funkcije organizma so v harmonički medsebojni odvisnosti, v zakonitem redu. Vse funkcije organizma so v harmonički medsebojni odvisnosti, v zakonitem medsebojnem vplivanju, ki je posredovano po krvnem obtoku in zlasti po živčevju, glavnim aparatom za koordinacijo funkcij. Živčevje koordinira ali pa pod avtoriteto volje psihe ali vsaj v območju njene zavesti.

Psiha se pri koordinaciji funkcij enostavno poslužuje refleksnih živčnih aparatov, bodisi, pa po njih prejema vesti, bodisi, da jim daje potrebne impulze.

Živčevje samo je zopet materija, snov. Kadar ono koordinira funkcije, se vrše v njem svojevrstni fizikalni in kemijski procesi; izraz teh procesov je vzbujenje živčnih elementov, ki prične na podraženem mestu ter se naglo širi v gotovih pravicah. Povzročitelji funkcij živčnega sistema so pa ali psiha ali pa razni fizikalni in kemijski vplivi.

C. Psiha.

Iz dejstva, da živčevje vodi vzbujenje k ali od psihe, sledi, da sega njeno območje, to je krajevna možnost njenega neposrednega udej-

stvovanja na materiji, le na gotova mesta živčnega sistema. Od teh mest dalje na periferiji se vrši funkcija živčevja brezsvestno.

Lokalizacija v tem smislu je po krščanskem svetovnem naziranju razumljiva; ako ne bi bilo lokalizacije, bi bilo ono živčevlje, na katero ima vpliv psiha, odveč. Če bi pa ne bilo živčevja, bilo bi celo telo nepotrebno, psiha bi morala obstojati brez materije. In faktično po krščanskem naziranju po človekovi smrti duša obstoja brez živčevja, torej i brez telesa, skratka: brez materije.

Psihe drugih živih bitij pa prestopajo s smrtjo živčevja.

Površne so torej besede onega profesorja na zagrebški medicinski fakulteti, ki na predavanju o histologiji živčnega sistema izjavlja: „... Ono, kar zovemo „duša“ (duša človeška, op. priobčevalca), ne more obstojati brez centralnega živčevja... Ali vsa naša iskustva se ujemajo s teorijo identiteta, t. j. ono, kar se nam pri subjektivnem opazovanju očituje kot naša svest, to se nam pri objektivnem opazovanju očituje kot naše živčevje...“

Razumljivo pa je mišljenje mnogih fiziologov, ki ne priznavajo Boga, da fizika in kemija in ne moreta razjasniti vseh pojavov življenja.

Postulat razuma je sledeča izjava fiziologov (Höber): Tudi če bi se kdaj posrečilo izvesti prav iste fizikalne in kemijske procese, ki se vrše v možganih, bi nam bila s stanišča, ki je fiziologija obično zavzema, namreč realističnega, razlika med duševnimi pojavi in fiz. kem. procesi kljub temu ravnotako nepremostljiva.

Psiha se javlja v duševnih pojavih. V naslednjem hočemo razmotrivati poseboj o človeški psihi, ki je najpopolnejša. Psihički pojavi nižjih živih bitij so v bistvu itak zapopadeni v okviru duševnih pojavov človeka.

Ko si torej želimo v fiziološkem smislu predočiti psihične pojave, se nam vsili nujno vprašanje: Kaj so pravzaprav duševni pojavi? Katero je vsaj skupno bistvo teh dejstev? Da so to dejstva, moramo pač brez-pogojno priznavati.

Naravno se moramo pri tem razmišljanju omejiti le na one duševne pojave, ki se javljajo tekom življenja. Da torej nastanejo ti pojavi, ste za življenja potrebni dve bitnosti, materialno telo in to predvsem živčevje in nematerialna psiha. Izraz njenega udeleževanja na snovi živčevja so duševni pojavi. Le po teh pojavih moremo konstatirati postojanje duše. To je namreč bistvo živega človeka, da more opazati le ona duševna dejstva, ki so njemu dostopna, bodisi posredno po živčnem sistemu, bodisi neposredno, to konstatiranje lastne svobodne volje; toda o tem kasneje.

Duševni pojavi so namreč najbrž z edino izjemo hotenja reakcija psihe na vzbujenje v živčnem sistemu.

Pri psihičnih pojavih, pri katerih se neposredno udeležuje naša volja, se vrši obratni proces; najprej nastane imperativ hotenja, nato šele reagira materija živčevja in za živčevjem eventuelno tudi drugi deli telesa.

Psiha reagira na vzbujenje v živčnem sistemu z občutkom tlaka, topline, hlada, bolečine ter z zaznavanjem notranjega telesnega stanja; na enak način nastajajo zaznave, ki so posredovane po tem čutil vida, sluha, okusa, vonja. K tem duševnim dejstvom se pridružijo še višje psihične funkcije, to so pojavi hotenja, razmišljanja in čustvovanja. Omeniti smo že, da v kolikor sodelujejo pri teh poslednjih naša svobodna volja, to je gole možnosti „hočem“, „nočem“, da se to vrši gotovo brez

procesov na materiji živčevja; pač pa hotenje vpliva, da nastopajo duševni pojavi v zvezi s pojavi na živčevju.

Občutki in zaznave so elementi psihičnih udejstvovanj. Pri višjih psihičnih funkcijah ti elementi več ali manj sodelujejo.

Čim pride vzbujenje po živčnih potih na sivo skorjo prednih možgan, do tkzv. centrov (v obliki ganglijskih stanic oziroma neuropila), tedaj šele reagira psiha. V sivi substanci pa se občutki in raznave tudi na posebnih mestih deponirajo, vsled česar nam je kasneje omogočeno predočiti si dotična duševna dejstva potom spominjanja.

D. Začetek in konec življenja.

Krščansko naziranje govori o umrljivem telesu in neumrljivi duši. Nastane zanimivo vprašanje: Kdaj nastopi oni moment, ko se duša pridruži materiji in stvarja z njo ono tesno zvezo, o kateri smo ravnokar govorili? Do kakših zaključkov bi mogli priti, ko opazujemo živa bitja?

Sklepamo takole: Duša je že v telesu, ko je dete rojeno. Med stanjem deteta tik pred rojstvom in takoj porojstvu ni bisvene razlike, le da rojeno deto zamenjava kisik in ogljikov dvokis (proces dihanja) direktno s plučami, a fetus vrši to delo posredno po placenti. Cilj dihanja je v obeh slučajih isti; bistvo dihanja je v obeh slučajih isto, namreč brezsvestna avtomacija.

Duša je torej vsekakor bila tu že pred rojstvom. Sklepajoč bi istim potom prišli do zaključka, ki se glasi: Duša se veže na materijo, čim so dani vsi materialni pogoji za razvitek živega bitja, v našem slučaju človeka. Tako pogojno stanje nastane v onem momentu, ko spermij oplodi jajce.

Na sličen način bi prišli do rezultata, kdaj človek umrl, to je, kdaj se loči duša od telesa. Čim potrebni materialni pogoji prenehajo, duša zapusti materijo.

Pod materialnimi pogoji moramo seveda umevati tudi sile in zakone, po katerih se vrše spremembe na materiji.

Kateri so ti pogoji? Človek brez rok in noga je gotovo še človek. Sama glava, odločena od ostalega trupa, bi pod gotovimi pogoji, zlasti ako bi dotok in odtok krvi normalno vršil svoje kemijsko funkcijo, zadrževala nekaj časa popolnega človeka, to je materijo, s katero je v zvezi duša. Tu je treba vzeti v obzir le materijo možgan in ne tudi ostalo kemijsko substanco glave.

Zveza duše z materijo v smislu medsebojne odvisnosti postoji le na možganih; kako daleč sega ta sfera v smeri k hrbtnjači, pa ni mogoče točno omejiti, verjetno le do srednjih možgan.

Kadar govorimo o lokalizaciji duševnih pojavov, moramo imeti na omu omenjeno opredelitev o reakciji duše v smislu postanka mnogih duševnih pojavov.

Čim pride vzbujenje do centrov v sivi skorji na prednjih možganih, nastane psihično dejstvo zaznavanja; obratno, čim se pojavi „hočem“ naše volje, nastane vzbujenje na gotovih centrih in se širi odtod na periferijo.

Lokalizirani so torej početki in završetki vzbujenj ali lokalizirana so mesta, kjer se stvarjajo materialni pogoji za postanek psihičnega dejstva ter mesta, na ka-

tera se neposredno javlja vpliv volje psihe, v tem smislu, da nastane vzbujenje živčevja, katerega zmanjši smoterni izraz je n. pr. kretnja.

Različni defekti možgan pa kažejo, da poslednji preostali duševni pojav izostane šele tedaj, kadar so uničeni prednji možgani v celosti.

Da nastane spanje, so potrebni gotovi kemijski produkti, ki povzročajo neko disaktiviranje živčne substance. Med spanjem tudi ni udeleževanja naše svobodne volje, o kateri smo omenili, da ni navezana za postanek na materijo živčevja.

Naša volja se ne javlja razen v zvezi z objektom volje hotenja. Objekt hotenja je za spanja nemogoč, ker je nastopilo omenjeno disaktiviranje. Toliko lahko povemo onim, ki pravijo, da svobodne volje ni.

E. Duša brez materije.

Doslej smo imeli pred očmi odnose telesa in duše. Preostaja nam vprašanje, kako se udeležuje duša, kadar ni vezana na materijo. Mnogi duševni pojavi tekom življenja nastajajo kot reakcija duše na vzbujenje živčevja. Zelo verjetno je torej, da ostane sposobnost duše udeleževati se na ta način tudi po smrti.

Posmrtna duša je brez telesne snovi; ona torej „reagira“ sama po sebi, v kolikor ji to dovoljuje vstvarjeni obseg. Sklepajoč na podlagi poznavanja duševnih pojavov za dobe življenja bi smeli misliti, da bodo najznačilnejša svojstva posmrtno duše večje abstraktno mišljenje, jačja volja, intenzivnejše čustvovanje.

F. Umetno živo bitje?

Za nas teiste-katolike je v tem oziru odgovor enostaven. Recimo, da se vendar nekdanj posreči napraviti „stvor“ živega bitja. Teoretski vzeto bi nastale potem dve možnosti; ali bi dotični stvor imel psiho, da bi torej bilo nastalo živo bitje, ali pa bi bil brez psihe, postojal bi le mehanski in kemijski stroj. Kot katolik verujem, da je Bog vzrok postanka materije in duše. Bog pa je tudi stvorilec vseh zakonov, ki vladajo v materijelnem in duševnem svetu. Potrebno je torej, da se vprašamo: Ali je božji zakon, da se veže duša samo na ono materijo, ki se je razvila od materije prednikov, ali pa se more vezati na materijo v obče, ki je točno iste atomske strukture, ki se pa ni razvila neposredno iz materije prednamcev. Znano je namreč, da so atomi, ki sestavljajo v sedanjem času telesa živih bitij, več ali manj oni atomi, ki so bili pred toliko in toliko leti bistveni sestavni del tedaj živečih individuov. Vseh atomov pa, ki sestavljajo celokupno materijo sveta, je prav toliko, kolikor jih je bilo vstvarjenih ob postanku sveta. Pod dojmom atomov naravno razumevamo one delce materije, ki ostanejo vsigdar nepromenjeni.

Točen odgovor na navedeni dve možnosti more zaenkrat dati le sv. Cerkev.

Toda naj nastanejo živa bitja na ta ali oni način, gotovo je, da se v obeh slučajih udeležuje Bog. Ako bo torej enkrat ljudsko znanje tako popolno, da bo moglo stvoriti materijelne pogoje za živo bitje, da bi torej enkrat ljudsko znanje tako popolno, da bo moglo stvoriti materijelne

pogoje za živo bitje, da bi torej nastalo živo bitje s psiho, takrat človek ni stvoril živega bitja, temveč je samo razvrstil atome v onem redu ki je bil nujen, vse drugo pa more dati le Bog.

G. Zaključek.

Navedeni odlomki so rezultati raznih misli in problemov, ki se radi pojavljajo tekom študija prirodnih znanosti, zlasti medicine.

Polje odnošajev materijelnega in duševnega sveta je v mnogočem neraziskano. Teolog sam ne more obvladati ene in druge tvarine, ker je že svaka za se, dovolj ogromna za posameznika. Jasno pa je, čim več bo znanih dejstev tem lažje bo sklepanje, tem pravilnejši rezultati.

Svoje tovariše krščanskega mišljenja, ki študirajo prirodne znanosti, zlasti medicino, pa odkritosrčno pozivljam, da se bavijo s temi vprašanji. Mnogo nesebičnega veselja si bo lahko vsakdo pripravil v svoji notranjosti, kadar bo po daljšem ali krajšem potu mogel konstatirati popolno skladnost krščanstva s številnimi činjenicami prirodnih znanosti, naj bodo servirane z bolj ali manj osebnimi atributi.

Treba je v to svrhu ne samo točnega poznavanja rezultatov vede, temveč tudi orijentacije in umevanja krščanske filozofije.

Eno misel pa si vsakdo izmed nas že sedaj lahko vzame na to pot iskanja:

Med vero in vedo ne more biti protislovja. —

D. Sudeta:

Hosana!

Hosana!
Hosana, hosana!!

—
Na nebu, na zemlji
u travi!

U bijeloj ritmici jutra,
u kolanju srebrnih rijeka
u polju,
u zori,
u zraku,

Hosana, hosana, hosana!

—
I vjetar i žito i grane
ševa, klinčaci, vrela,
drumovi, šume, fontane
i pjesme i boli i rane:
hosana!

Hosana, hosana!!

—
Jer ljeto je, eto došlo,
ljeto, o Božje ljeto.

Sad anđeli jabuke nose
milujuć jagode zrele,
njišući žita što prose,
da u njima počine Sveto...
i sve je u ekstazi eto
oh, ljeto,
ljeto, ljeto!

—
Gle srebro sa oblaka skrta
teče i napaja zemlju —
u veliko Božje srce
gdje sanjaju sazrela žita,
a ono nekud sve dublje
odilazi smiješeć se lako,
tek plodovi ostaju zreli
pa od dana u dan se tako
gibaju, gibaju
zibaju.

—
Hosana!
Hosana, hosana!!

Na nebu, na zemlji
 u travi
 U bijeloj ritmici jutra,
 u kolanju srebrnih rijeka
 u polju,
 u zori,
 u zraku.
 Hosana, hosana, hosana!!

Ilija Jakovljević:

Gospodica Dora.

Gospodica Dora! Gospodica Dora! Kako su njezine oči bistre i plave. Kao dve ciklame, pred zoru, rosne i prvim suncem obasjane.

— Recite mi, gospodice Doro, kako provodite vaše dane?

— Pre podne sam kod kuće radila. Mnogo sam se izmorila. Onda sam obedovala, s mamom razgovarala, i onda sam otišla u grad. I obišla sam mnogo trgovina i kupila sam svašta. Vidite: svašta.

I ona se smeje, lagacko i malo umorno.

— Gospodice Doro, Vi ste danas tako dražesni. Haljina Vam prekrasno pristaje. Ja se u to mnogo ne razumem, ali ja vas o tome uveravam. Svetla vam boja podaje mnogo svežine. Dopustite da Vam ponesem te silne omote.

— Hvala, hvala, gospodine! Ja ću već sama. Mogu ja i sama.

I ona samo što ne zagrlila to svoje mnoštvo zamotaka, koji kriju male ženske tajne. A on gleda u nju, sav razdragan, i ne zna šta bi da progovori. Najradije bi uzeo cveća, belog, netaknutog, i njime ju obasuo. Eto, tako bi ju obasuo, da bi ona bežala pred kišom belih latice, zagrlivši svoje paketiće, a on bi za njom trčao, trčao i trčao. I obadvoje bi se smejali, kao deca, i tako bi došli do njezine kuće! Onda bi mu ona pružila ruku, prebelu, a on bi celivao nežne prstiće, svečano, i zagledao se u njezine oči. U dve plave ciklame. Dva nestašna izvora skrovitih zanosu.

* * *

Zašto se gospodica Dora tako dugo ne vida?! Prošao jedan dan, pa dva, i onda nekoliko sedmica. Sad su kakva dva meseca, što je posljednji put s njom razgovarao.

Šta je s gospodicom Dorom? Da nije možda bolesna? Ona je tako nežna i možda se prehladila. Siromašna gospodica Dora: Kad bi samo mogao doći do nje i upitati, kreće li na bolje. Ali kako će on do nje? On ne poznaje njezine mame, i šta će joj reći? Kako je gospodica Dora? Hoće li skoro ozdraviti?

Ti smešni i ludi mladiću! Kako ti samo dolaze na um takvi zahtevi! Stisni srce i šuti. Zaustavi srce i čekaj. Čekaj šuti i sanjaj! Tako govori on sebi, a oči su njegove pune sumraka i lice je njegovo blede i omršavljelo.

Gospodica Dora! Gospodica Dora! Ona je ipak malo okrutna. Nije ona bolesna. Ta kako bi bila bolesna? Ona se odselila u drugu ulicu, na drugi deo grada, i ne prolazi uobičajenim putem. Gospodice Doro, to nije od tebe lepo! Vidiš, on se toliko brine za tebe, a ti na njega

ni malo ne misliš. Ni si ga ni o čemu obavestila, i sada nosiš svoje paketiće kroz druge ulice, a on te ne vidi. On te ne vidi gospodice Doro, a to nije lepo od tebe. Njega muči nemir i on ne može da spava. On ne može ništa da radi i uvek misli na tebe. O gospodice Doro, gospodice Doro, okrutnice mala!

No možda je ipak bolesna?

Bože, čuvaj gospodicu Doru, nezine plave oči i onu njezinu prekrasnu rupicu na levom obrazu . . .

* * *

— Gospodice Marto, Vi ste često u kazalištu. Kako Vam se sviđa večerašnja opera?

— Prekrasno, gospodine. Zbilja prekrasno. A Vama, gospodine?

— Isto tako prekrasno, gospodice, uopće, kao i Vama. Ali jedno diskretno pitanje. Šta je kod Vas novog, gospodice?

— Pa ništa, gospodine . . . Ništa. A Vi dobro živite, zar nije tako, gospodine?

— Upravo tako, gospodice.

— A gde se hranite? Šta ste, na primer, danas večerali? Je li bilo dobro, a, je li bilo dobro, gospodine?

Bog te, devojko, mozgom obdario, šta me pitaš za večeru. Ja živim od jada i čemera. Ja se hranim sumornim mislima i opijam se teškim uzdasima. Tako on govori sam sebi, s nekim naročitim patosom, a pred njom je vanredno miran i susretljiv.

— A kako je gospodica Dora? Već je dugo nisam video.

— Gospodica Dora je kao obično. Ali, gospodine; ja još neznam šta ste večerali. To je vrlo važno pitanje i nemojte ga izbegavati — besedi ona posve ozbiljno, podlaktivši se kao kakva domaća.

— Jarca na salatu! — odbrusi on i pobeže, ispričavši se jednim vrlo žurnim razgovorom.

U to i zazvoni. Predstava se nastavlja. Jedan pevač pravi usta kao da će gutati konopac. Pevačica se skupila u prikrajku kao kvočka na jajima. Publika se namešta na svojim sedalima. Oni u loži cucle bonbone, a oni na balkonu žvaču kobasice. Mladi čovek stoji pred vratima, no ne ulazi mu se unutra. Šta se njega sve to tiče? Gospodica Dora je kao obično. Hvala Bogu, kad se s njom nije ništa neprilično dogodilo. I njegovo srce zakuca veselo, kao u ševe, i on sav sretan pobeže na ulicu.

* * *

— Gospodice Doro, gospodice Doro! Ja Vas tako dugo nisam video, i nad mojom je dušom visela crna zastava. Ja sam neprestano mislio na Vas i na Vaše plave kose koje mirišu na šumske cvetove.

Zvonki smej, kao kad komadići srebra padaju po staklu.

— Svi su lugovi tužili za Vama, gospodice Doro. Bilo je svuda tužno i umorno bez Vas, a Vi se niste pojavljivali. Gospodice Doro, gospodice Doro!

I opet smej, veseli, nestašni, i sjaj plavih očiju, dveju plavi zvezda.

— Kod kuće sam bila gospodine. Kod kuće sam bila i lepo mi je bilo. Nikada nisam izlazila.

— A Vaši paketići, gospodice Doro? Čim su oni sada zapostveni?

— Hi, hi, hi!

Zamotci su već odavno otvoreni, stvari su upotrebljene, i stoga je gospodica Dora danas tako lepa. To je mogao odmah opaziti.

— Kod kuće sam bila i nikuda nisam izlazila. Znadete li: nikud. I lepo mi je bilo, ha, ha, ha! Čitala sam i koješta radila. I vidite zadovoljna sam.

Gospodice Doro, gospodice Doro! Veseli me tvoje zadovoljstvo, ali me i zastrašuje. Možda ipak nije s tobom kao obično. Bože, čuvaj predašnju gospodicu Doru i njezine plave oči sa sjajem vedrog neba i smeškom detinjstva.

I dok tako šapće njegova duša, njezine se zene raširiše kao cvet u zoru. Iz njezine se kose prosu lagani miris, a njezina pojava odleprša kao meka pahuljica u okrajnu ulicu gde je slučajno ili dogovoreno čekao neki njemu nepoznati mladi čovek.

Gospodice Doro, gospodice Doro!

Mihajlo Firak:

Ukrajinski narodni pokret.

Književnost u narodnom jeziku.

Preporod ukrajinskog naroda nerazdijeljivo je združen s preporodom ukrajinske književnosti, odnosno s pojavom književnosti u živom narodnom jeziku. Valja naime znati, da su se sve do 1798. god. knjige u Ukrajini pisale mrtvom mješavinom crkvenoslav. i živog narodnog jezika, a od 16. v. pridolaze još primjese poljskog. God. 1798. izađe prva knjiga pisana živim narodnim jezikom, „Eneida“ u slobodnoj preradbi („travestovana“) Ivana Kotljarevskog iz Poltave. Od te godine datira ne samo preporod ukr. književnosti, nego i preporod čitavog ukr. nar. života. Jer glavni motiv, radi kojega je Kotljarevski i njegovi savremenici, među kojima se ističe Kvitka-Osnovjanenko, pisac prvih u Evropi pripovijesti iz narodnog, seoskog života, pjesnici Hrebinka, Metlynjski i dr. počeli pisati živim narodnim jezikom, bila je ljubav k narodu, koja se probudila pod uplivom narodne poezije, pa onda interes za sve, čime narod živi. Taj interes za narodni život zavladao je koncem 18. i početkom 19. vijeka čitavom Evropom; djelovanjem francuske revolucije izmijenilo se poimanje naroda i njegovih prava, u literaturi zavlada opet romantika, koja je kao reakcija protiv prisiljenog, izvještačenog pseudo-klasicizma obraćala svu pažnju naravi, puku. Sve su te pojave duševnog života u zap. Evropi našle odziva i u Ukrajini. Posljedica je bila: buđenje narodne svijesti i književnost u narodnom jeziku, koja je išla za tim, da postane vjernim odrazom života i težnja narodnih.

I doista, — već se u djelima Kotljarevskog, Hrebinke i Kvitke-Osnovjanenka dosta jasno ističu tri značajne crte ukr. narodne duše. To su: realizam, čuvstvenost i humor. Te tri osnovne crte ukrajinskog značaja dominiraju do danas u ukr. literaturi, što je najbolji dokaz, kako je ta literatura istinski odraz narodnog života, jedan naravni produkt tog života, a nipošto neka umjetna tvorevina, tuda narodu, kako su do nedavna tvrdili neprijatelji ukrajinskog naroda.

Ali baš radi te jasno izražene nacionalnosti u novoj ukr. književnosti survao se sav bijes neprijatelja ukrajinskog naroda na tu književnost

i na jezik, kojim je bila pisana. Sva borba, što ju je morao ukr. narod tijekom 19. vijeka izdržati, vodila se skoro isključivo na jezikoslovnom i literarnom polju. Čitav spor kretao se oko dvaju pitanja: 1. je li ukr. jezik samostalan jezik ili je dijalekt nekog općeruskog jezika i 2. ima li posebna ukrajinska literatura pravo na opstanak ili ne. O tom je napisano mnogo rasprava, učenih i manje učenih¹, bilo je dapače i običnih paskvila, ali sve to kao ni drakonska preventivna sredstva carističke ruske cenzure nijesu mogli ugušiti ukr. narodne književnosti i današnje njezino stanje najbolje dokazuje njenu opravdanost i prirodnu potrebitost. Nu dakako, treba je upoznati i treba kod prosuđivanja te književnosti uzeti u obzir sve prilike, koje su je u njenom životu pratile. Tko tako upozna noviju ukr. literaturu, ne će više pitati, je li jezik, kojim je ona pisana dijalekt ili samostalan jezik, niti kolike su razlike među ukrajinskim i velikoruskim jezikom. Sva ta i slična pitanja ne će za savjesnog poznavaoa ukr. književnosti i njenog historijskog razvoja imati smisla, jer će pred sobom gledati živi izraz i dokaz težnja naroda za svojim slobodnim životom. Vidjet će, kako je ukrajinski jezik sposoban, da izrazi najfinija čustva i da posluži za strogo i duboko znanstveno obrađivanje najtežih problema. A što se smije više tražiti od jezika jednog naroda, nego da taj jezik može da posluži narodu u svakoj prigodi višeg kulturnog života? Ukrajinski se jezik u tom iskazao, da ne može bolje.

Nažalost prostor mi „Zore-Luči“ ne dopušta, da predstavim cjelokupni razvoj ukr. literature, a ujedno i ukr. narodnog pokreta u 19. v. pa se moram ograničiti samo na razdoblje zadnjih 50 godina.

Prije toga moram bar nešto spomenuti o najsajnijoj zvijezdi na nebu ukrajinskog naroda, najvećem ukr. pjesniku Tarasu Ševčenku (1814.-1861.).

Neki ga dapače zovu najvećim slavenskim pjesnikom, nu svakako stoji to, da ni Puškin ni Mickiewicz nemaju takova značenja za svoj narod, kao što ima Ševčenko za ukr. narod. Jer Ševčenko nije samo najveći pjesnik svog naroda, on je njegov mesija, prorok budućnosti, koji snažnim glasom budi svoj zamućeni narod na novi život, pokazuje i tumači mu ciljeve, plamenim riječima razlaže pred čitavim svijetom sve, što je ukrajinski narod kroz vjekove u sebi sakupio, sva stradanja, nade, vjeru, čeznuće, ljubav i gnjev — sve. „Čitav je narod govorio na njegovu usta“ — eto to je Ševčenko za ukr. narod. S njegovom pojavom bilo je pitanje o egzistenciji definitivno riješeno; taj je narod od sada morao živjeti, on nije mogao umrijeti².

Mlada Ukrajina.

Iza smrti Ševčenka stala se je ukr. nacionalna ideja brzo širiti i dobivati snage, a to je izazvalo velikorusko društvo i državnu rusku vlast, da hitro nastupe protiv ukr. literature. Zahtijevalo se je, da Ukrajinci daju svoje sile „jedinственој“ ruskoj kulturi, a ukrajinska literatura valja da u najgorem slučaju (ako se je ne može sasvim uništiti) ostane uvijek

¹ Korifeji slavističke: Miklošić, Schleicher, Sreznjevski, Šachmatov, Korš, Jagić priznaju ukrajinski jezik samostalnim slavenskim jezikom (vidi: dr. Lubor Niederle: *Slovansky Svět*, knjiga je prevedena na slovenski).

² Više o Ševčenku gledaj u knjizi: Taras Ševčenko: *Izabrane pjesme*, preveo A. Harambašić, izdala Matica Hrvatska, Predgovor.

provincijalna, samo za prosti puk. Više sfere duševnog života ne smiju za nju biti pristupačne. Nastane borba među Ukrajinacima i Velikorusima, koja potraje sve do ruske revolucije 1917.

God. 1876. izađe zloglasni carski „ukaz“, kojim se ukrajinska literatura u narodnom jeziku u Rusiji zabranjuje! Moglo se još izdavati samo nedužne priče za narod, dok je znanstvena literatura, popularne poučne knjige i lijepa književnost bila potpuno zabranjena. Ruska vlada preko svoje cenzure, i ruska štampa budno paze na svaki smjeliji i svijesniji pojav u ukr. literaturi, nikakovi časopisi ne smiju na dan, a cenzura navlaš propušta nevrijedne stvari, da tako ukr. literaturu pred svijetom kompromitira. Malo tko se usuduje pisati, jer za to čeka Sibir, a i napisana djela izlaze nekoliko godina iza kako su bila napisana i to većinom u Galiciji, Ženevi, Beču i drugdje, samo ne u ruskoj Ukrajini! Uz to je onda (80-tih i 90-tih godina) u Rusiji sve bilo zaokupljeno revolucionarnim gibanjem, mladež se gubila u raznim „socijalističkim“ i „internacionalnim“ organizacijama, gdje je bilo prvo borba protiv carizma, za socijalno-političko preustrojstvo ruske države, milieu nije bio prikladan za buđenje i jačanje nacionalizma, pa još ukrajinskog!

Sve te okolnosti treba da uzme u obzir svaki, koji hoće, da točno i pravedno prosudi ukr. književnost. Jer jasno je, da je u takovim prilikama nemoguć naravan i normalan razvoj književnosti. Bez slobode nema života!

Jedino se još u Austriji, u Ist. Galiciji moglo ukr. narodno gibanje dosta slobodno razvijati, iako je i tu kurz državne politike bio uvijek protiv Ukrajinaca. Iza 1876. g. prenose mnogi Ukrajinci iz ruske Ukrajine svoje djelovanje u Ist. Galiciju, tu štampaju svoja djela, potpomažu kod osnivanja raznih kulturnih narodnih institucija. Tako je 1868. god. osnovano u Lavovu društvo „Prosvjeta“, koje je izdavanjem knjiga za narod, osnivanjem prosvjetnih društava po selima postalo organizacijom središtem svega pučko-prosvjetnog i socijalno-ekonomskog rada i ujedno mjerilom narodno-kulturnog napretka Ukrajinaca u Austriji. Godine 1874. osnuje se današnje „Naukové továrystvo imeny³ Ševčenka“, koje je prava Ukrajinska Akademija Znanosti.

Tu se dakle u Ist. Galiciji, ukr. Pijemontu javi 80-tih godina svjež a nacionalna a i kulturna struja, koju je najveći njezin predstavnik Ivan Franko nazvao „Mlada Ukrajina“. Njezin pokretač, inspirator je Mihajlo Drahomaniv († 1895.) najveći ukr. publicist i etnograf. Radi represalija protiv ukrajinstva u Rusiji ostavio je on profesorsku stolicu kijevskog sveučilišta, pa je neko vrijeme živio u Lavovu, Ženevi, a umro je kao sveučilišni profesor u Sofiji. Sav njegov rad išao je zatim, da evropeizira ukr. nar. pokret, da ga zadoji naprednim zapadnoevropskim idejama. Sva je omladina pristala uz njega i može se reći, da sav nacionalno-kulturni život Ukrajinaca zadnjih 40 godina nosi pečat njegova duha: moderni nacionalizam i kulturni liberalizam, koji danas kod inteligencije bivše ruske Ukrajine zamjenjuje socijalizam.

U literaturi je to novo doba unijelo novih elemenata: na mjesto romantike dolazi zapadnjački realizam, literatura ne će da služi samo zabavi i moraliziranju, nego ona hoće da rasvjetljuje i razjašnjuje prilike s o c i j a l n o g života, da kritizira savremeni život i da služi njegovom boljem razvoju.

³ y se čita u latinskoj transkripciji ukrajinskih riječi kao hrvatski zatvoreni e (è) ili njemački ä.

Najveći predstavnik te dobe je Ivan Frankó (1856.-1916.), iza Ševčenka najveći radnik na polju ukr. kulture. Iz težnje, da svoj narod podigne do visine drugih evropskih naroda, radio je upravo začudnom marljivošću na svim poljima. Bio je veliki pjesnik, talentirani pripovjedač literarni historičar i kritik, filozof, etnograf i prevodioc iz stranih literatura. Popis njegovih djela zapremao bi knjigu od kakvih 180—200 stranica! Svojim djelima i izdanjima uzrokovao je prelome u duševnom životu galičkih Ukrajinaca, kroz 40 godina rada podigao je skoro sam ukr. literaturu u Ist. Galiciji na zamjernu visinu. Kao učenik Drahomanova bio je „slobodouman“, „socijast“, što je dakako dosta škodilo i umjetničkoj i kulturnoj vrednosti njegovih djela. Najbolja su mu djela: epsko-lirska poema „Mojsej“ (Mojsije), kojoj nema para u ukr. literaturi i zbirka erotične lirike, „lirična drama“ pod naslovom „Zivjále lystjé“ (Uvelo lišće). U prozaičnim djelima opaža se jaka socijalna nota. Slika život skoro naturalističnom točnošću, ali svagdje traži ideju, „Božju iskru“ pa i neznatnom sižeu daje dušu i smisao.

U Ruskoj Ukrajini u isto vrijeme pišu Panas Myrnyj, Ivan Nečuj-Levyckyj, Boris Hrinčenko, Vladimir Samijlenko, N. Voronyj, O. Konytskyj i drugi.

Panas Myrnyj (pseudonim) je najbolji ukr. novelist realistične škole. Napisao je malo, ali sve ima stalnu umjetničku vrijednost. U djelima mu se katkada prejako ističe buntovni socijalizam.

Ivan Nečuj-Levyckyj (1838.-1918.) najplodniji ukr. romanopisac. Rado opisuje život pravoslavnog seoskog svećenstva u Ukrajini („Starosvjetski popovi i popadije“). Opisao je nove socijalne prilike u Rusiji iza ukinuća kmetstva 1861. i pojam svijesnog, realnog naciona-lizma kod ukr. inteligencije, koja je inače bila rusificirana („Kajdaševa porodica, Nad černym morem, Oblaci“).

Boris Hrinčenko (1864.-1910.) silno agilan i neslomiv duh. Ni za najžešćeg protuukrajinskog režima nije prestao raditi na literarnom i kulturnom polju. Smjelo se borio s ruskom cenzurom, pa je uza svu njenu strogost izdavao ukr. knjige. Zato je bio sa svih strana proganjen, što ga je prije vremena stjeralo u grob. Pisao je romane socijalno-nacionalističkog značaja. Najljepše su mu male novele „Olesja“ (prevedena na hrvatski u „Prosvjeti“), „Kuća u dolini“, „Djevojčica“ i dr.

Vlad. Samijlenko je fini satiričar s zamišljenom ironijom, a odlikuje se savršenom poetičkom formom.

Stefan Kovaljiv (1848.-1920.) je u svojim novelama opisao muke radnika i seljaka u borslavskom petrolejskom području, „galičkoj Kaliforniji“.

O dramatičkoj ukr. literaturi trebalo bi, da se napiše posebna študija. Radi pomanjkanja prostora spominjem samo, da se je 80-tih i 90-tih godina moglo ukr. kazalište najslobodnije razvijati (brojne kazališne „trupe“). Otac novije ukr. drame je Marko Kropyonckyj, velikih zasluga ima Mih. Staryckyj, a najbolji je ukr. dramatičar Karpenko-Karyj. U Ist. Galiciji istakao se Hr. Cehlyrmyskyj i Frankó.

* * *

Nekako sredinom 90-tih godina nastupa u ukr. literaturi nekoliko velikih talenata odgojenih u duhu Franká i zapadne literature, čisto umjetničke duše, koji postavljaju ukr. literaturi nove ciljeve. Za svoj predmet uzimaju nutarnje doživljaje čovjeka, paze na formu, svojim

djelom ne kane zabavljati publiku, a niti je direktne učiti. Oni bi da razotkriju tajne života u svoj suštini, da iznesu individualni život čovjeka i bezbrojne kolizije individua s društvom. Istakli su se među drugima: Kočubynskij, Lesja Ukrajinka, Stefanyk, Kobyljanjska i mnogi drugi.

Mihajlo Kočubynskij najveći je ukr. novelist-psiholog — ukr. Turgenjev. Predmet njegovih novela — to su duboki, tajni duševni doživljaji, neznane tragedije ljudske duše, koje on riše u najfinijim nuan-sama, s nekom beskrajnom ljubavlju i sućuti k samotnoj ljudskoj duši. Kod njega nema znatnih vanjskih događaja — sve se zbiva u dušama njegovih junaka. Biseri ukr. literature jesu „San“, „Na kamenu“, „Fata mergana“, „Pro bono publico“, roman „Sjene zaboravljenih preda“ pa „Što je zapisano u knjizi života?“

Lesja Ukrajinka († 1913.) — pjesnikinja u potpunom smislu riječi, visoko idealna duša, puna vjere u ljepotu i život (contra spem spero! — bilo je njeno geslo). Njenoj bogatoj naravi, kao da nije bilo mjesta u jadnom ukr. životu i zato najradije uzima predmet svojih pjesama i dramatičnih djela iz mističkim čarom obaviti orijentalnih zemalja, Grčke, Egipta, Palestine i Rima.

Vasilj Stefanyk stoji osamljen u ukr. literaturi. Veliki talent je svu pažnju svratio na život galičkog seljaka, pa ga je tako vjerno, s toliko umjetničke vještine i takta opisao, da mu je u tom teško naći para. Njegove su novele kratke, 3—5 strana, ali svaka je savršena cjelina, koja kaže toliko, da bi drugi morao o tom pisati čitav roman. Stefanyk zapravo i ne opisuje seljačkog života, ne reflektira i ne uzdiše nad njim, ne proklinje ga, niti ga hvali, — on uopće sam veoma malo govori, nego govori kod njega seljak sam. A seljak je doduše škrt u riječima, ali zato jedna njegova riječ, jedan uzdah kaže više, nego naših sto. I u tom pripovijedanju seljaka ukazuje nam se njegova bogata duša, bogata u svemu, u zlu i dobru, u ljubavi i mržnji, moći i slabosti. Mi gledamo život tako šarolik, dubok i ozbiljan, da stojimo zapanjeni kao pred čudom.

Stefanyk je napisao malo, ali ono, što je, neprocjenivo je. Spominjem samo nekoje novele: „Katica“, „U krčmi“, „Pismo“, „Potpis“, „Djeca“, „Bakica“⁴.

Olga Kobyljanjska iz Bukovine, uzgojena skandinavskom i ruskom literaturom, meka lirička narav, premda piše prozom. Djela su joj puna simbolizma, a prevedena su na mnoge jezike (na slovenski roman „Zemlja“). Isprva je istupala za žensku emancipaciju, što je kasnije napustila. Najljepše su joj novele: „Na polju“, „Valse melancolique“, „Bitka“, romani „Zemlja“, „U nedjelju jutrom cvijeće je sadila —“ (iz narodne pjesme“).

Početkom XX. vijeka ukrajinska literatura veoma oživljava. Javile su se nove sile s modernističkim poimanjem umjetnosti. U Ist. Galiciji je bilo mirnije, ali i tu se javio modernizam sa svojim idejama o posve-mašnjoj slobodi umjetnika. Izraziti predstavnik modernističke struje je u Ist. Galiciji Mih. Jackiv. Njegove novele odlikuju se biranom formom i glatkim jezikom, ali se teško čitaju, jer su na skroz simbolistične. Uz njega stoje Vasilj Pačovskij liričar, Petar Kamanjskij, pjesnik

⁴ Ove crtice proveo sam na hrvatski pa su štampane u „Seljačkim Novinama“ od god. 1920. i 1921. u brojevima s siječanj i veljaču.

vječne tuge, Bogdan Lepkyj, dobar lirski pjesnik i novelist, ide svojim putem, a karakterizira ga zamišljena, tiha melankolija.

U bivšoj ruskoj Ukrajini se je iza ruske revolucije 1905.-6., koja je donijela ukr. tisku neke polakšice, a ukr. literarni život silno razmahao, što je opet dokazom, da ukr. narodni pokret naravan. Nažalost je cijelo to gibanje bilo u znamenju revolucije i socijalizma, što se markantno odrazilo u literaturi, dakako — na njenu štetu. To se osobito opaža kod najvećeg talenta te dobe Vladimira Vynnyčenkaja, osobito u njegovim romanima. Vynničenko je ukr. Gorkij, nemiran, revolucionaran temperament, koji ne trpi spona, ne pozna obzira. Zato u drami, gdje treba mirne i koncentrirane energije nije uspio, premda su nekoje njegove drame davane u Petrogradu i Moskvi (Drame Laž, Pjevačka društva i dr.). Najljepše su njegove male novele, gdje se vide sve odlike njegova talenta: oštro opažanje, ironija, humor i lagan stil. Slični su Vynnyčenkiju prozaici Čerkasenko, Čerujavskij, Páharevskij, Potopenko i drugi.

U poeziji se ističu (u ruskoj Ukrajini tri sasvim moderna pjesnika Olesj, Čuprynkaja i Filjanjskij. Olesj je slavuj moderne ukr. lirike pjesnik uskrnuća Ukrajine. Njegova je poezija impresionistička, katkad prelazi u polusvijesnu ekstazu, dok je Čuprynkaja više refleksivan i sviještan sebe. Filjanjskij je također manje blistav i manje sugestivan, nego Olesj, slika polagano i tačno.

Ovi kao da zasjenjuju druge, kao Ryljskij, Aličevska, Sribljanjski, koji također literarni kritičar.

U najnovije su se vrijeme, neposredno pred ratom stali neki književnici, kao Sulyma, Proskurivna, Konor-Viljinska, opet vraćali narodnom tonu, vraćajući ukrajinskoj literaturi onaj stari narodni demokratični duh, koji je njome vladao u 19. vijeku, a kojega su htjeli moderni zamijeniti s „duhom internacionalnog socijalizma“.

Na koncu još pregled važnijih liter. časopisa. U Ist. Galiciji je bio prvi časopis „Zorja Halycckaja“ (1848.-1854.). 60-tih godina bilo je više časopisa kratkog vijeka. Veliko su značenje imale: „Pravda“ (1868. do 1880.) i „Zorja“ (1880.-98.). U bivšoj ruskoj Ukrajini: „Ukr. Vijesnik“ (1816.-21.), pa onda istom 1861.-2. „Osnova“. Od 1862. do 1906. god. nije smio u ruskoj Ukrajini izlaziti nikakav ukr. časopis! 1898. g. počme u Lavovu izlaziti veliki žurnal „Literarno-znanstveni Vijesnik“ oko kojega su se okupljali svi ukrajinski književnici.

A sada jedna opaska. Mnogome će, kad pročita ovu škicu, doći pitanje, pa zašto je tako bogata književnost skoro sasvim nepoznata? — Nato moram odgovoriti, da nije baš tako nepoznata, a da je baš najmanje poznata kod južnih Slavena. Zašto? Eto ukrajinskom je narodu najmoćniji slavenski narod, narod velikoruski, kojega su mnogi možda i nehotice identificirati sa Slavenstvom, odricao pravo na egzistenciju, pred svijetom razglashivao, da ukr. naroda nema, da nema posebnog ukrajinskog jezika i da oko ukr. literature rade samo neki fantasti. To je napunjalo ljude nepovjerenjem, dapače mržnjom protiv ukrajinstvu, malo tko se je odvažio da ga upozna na „licu mjesta“ i da nauči ukr. jezik (ta tko će učiti jedan dijalekt!). Posljedica svega bila je: skrajnja ignorancija u ukrajinskim nac. pitanjima. Zato je i ova kratka škica napisana, da posluži kao prva informacija za one, koji hoće da ukr. narod upoznaju u istinskom svijetlu.

Konstantin Konstantinovič — T. Debeljak :

Že vgasnil luči je večer . . .

Že vgasnil luči je večer . . .
Dehtelo rož je cvetje . . .
Mi dva sta sela v senc nemir
na klop, v brez objetje . . .

In mesec je na naju lil
pramene mesečine . . .
in jaz sem tiho . . . tiho bil,
da ne vzbudim tišine . . .

Povesila si ti oči,
molčali su pogledi . . .
Nem laže se razgovori
srce, kot pa v besedi . . .

Baljmont — Tine Debeljak :

Mrak . . .

Mrak. Primorje. Vzdihi vetra.
Veličastni zvok valóv.
Brije burja. V breg se bije
Črn čoln, tuj vseh čaróv.

Tuj vsem čistim čarom sreče,
čoln trpljenja, trepetanj.
Butnil v breg, bori se z burjo,
Išče grada svetlih sanj.

Nikola Kolarek :

Iz uspomena na mrtvog viteza sv. Grala.

(Konac.)

Posljednji je svoj Božić proboravio dr Rogulja kod križevačkoga vladike. Već 2. siječnja dolazi u sjemenište i govori o problemu crkvenog jedinstva. „Danas se mijenja politička, ekonomska i kulturna podloga našega narodnog života. Nas su učili govoriti o slavnoj prošlosti, koja nije baš uvijek bila najslavnija, a zaboraviše nam pokazati, koju historijsku zadaću ima naš narod u sadašnjosti i budućnosti. Tu zadaću, to božansko poslanje mi nalazimo u tom, da stvorimo bazu za ujedinjenje Crkava“ Razvijao je dalje ovu misao onako, kako je u „Luči“ (1916/17. II. sv. str. 64.) stavio u usta dra R. Eckerta i nastavio: „Ta je ideja u

centru svega našeg rada. Prema njoj udešavamo sve svoje poteze. I zato smo odlučni protivnici svake plemenske hegemonije, jer ona unaša u naš zajednički život plemensku borbu, a to znači smrtni udarac za ideju Ujedinjenja Crkava“.

„Dosada je na vjerskom polju bila glavna zadaća, da se spasu duše povjerenih ovaca. Danas se osobito tu pojavljuju metafizičke tendence, da se nađe sinteza grčkog špekulativnog i latinskog praktičnog duha, koji odgovara slavenskom mišljenju i osjećanju. Forma se ove sinteze nalazi u Sjedinjenoj Crkvi, osobito u njezinom slavenskom bogoslužju. Istočna se naša sjedinjena braća radi toga nalaze u položaju, koji moramo smatrati privilegiranim, a bila bi upravo paklenska misija, kad bi ih se za to smatralo katolicima drugoga reda. Takav postupak mora radati revoltiranjem ili odlaskom iz organizma Crkve. Intolerantni dio pravoslavlja vidi u njemu i onako lapis offensiois, koji kuša ekonomski uništiti.“

„Istok je kontemplacija, Zapad akcija. Istok je filozof srca, Zapad intelekta, koji je recipirao realnog filozofa Aristotela i umio da spoji intelektual s vrhunaravnom objavom. Ipak ima Istok u sebi vrlo mnogo religiozne snage. Ona se osobito očitovala u prošlosti. Ali sada je nastupila religiozna dekadencija. Pod utjecajem zapadne kulture, Istok se materijalizuje. Njemu fali moć reakcije, koju u vanrednoj mjeri posjeduje katolicizam. Nju je stekao u borbi s modernim zabludama. Međutim moć i snaga katoličke Crkve leži u celibatu svećenstva i u redovima“.

„Bez sumnje, Krist je po svojem karakteru nedostiživi uzor nasljeđivanja. Sv. je Franjo vidio u Njem socijalnu ljubav prema bližnjemu i tu je uzio za podlogu svome redu. Sv. Benedikt je gledao u Kristu Boga moći i pravde, koga valja slaviti veličanstvenim Te Deumom. A sv. Ignacije uzео je sliku Krista, propovjednika, disciplinovanog apostola poslušna nebeskom Ocu, za temelj svoga reda. To je raznolikost redova u katoličkoj Crkvi, koja joj daje silnu socijalnu važnost. Istok je nasuprot stvorio samo tip sv. Bazilija. A nad svim redovima ima vrhovnu vlast rimski papa. Benedikt XV. je najmoćniji vladar, jer on gospodari voljama ljudi. I ta kolosalna moć Katoličke Crkve sve više svraća pažnju Istoku. Benedikt XV. radi sasvim u duhu velegradskih sastanaka. On osniva Orijentalni Institut i posebnu kongregaciju pro Ecclesia Orientali. Tako se pokrivaju intencije opće Crkve s historijskim poslanjem našega naroda. Naša se moć i značenje u katoličkoj Crkvi diže. Mi moramo za to najprije pročitati i ojačati naš kler i svrstati ga u čvrstu falangu“.

„Što možemo već sada učiniti za Jedinstvo? Moramo poznavati cilj, teren i sredstva. Ovo dvoje posljednje jesu nepoznanice. Dobro nam mora biti poznata doktrina, organizacija Istočne Crkve, osobito srpske i ruske. Putovanjem i upoznavanjem s odličnim ljudima odstranit ćemo mnoge predrasude. Kao sredstvo dolazi u obzir kooperacija u ekonomskim i političkim organizacijama. U tim stvarima možemo ići zajedno. Ali prije svega moramo moliti Gospoda, da se smiluje i učini posljednji potez u ovom velikom djelu“.

* * *

„Danas ću ja vama nešto ozbiljna govoriti“, reče nam zamišljen, početkom februara prošle godine. Bilo je to onda, kad je val komunističke crvene armije, smlavivši armade Judenića, Kolčaka i Denjikina, stajao pred vratima Poljske i Rumunjske. Naši su komunisti digli glave

i čekali, da sazore prilike. Govorili su otvoreno o revoluciji, potpirivali vatru nezadovoljstva, neprestanim štrajkovima grčili konsolidaciju našega državnoga života. Unašali su zabunu i u samu vojsku. Slagarskim su štrajkom u Zagrebu zatvorili gotovo sasvim usta štampi, tom regulativu javnog mišljenja, a u svojim su listovima naviještali skorí pad trule buržoazije, koja se uistinu, pokazivala sasvim neotpornom. Mjesec mart imao je donijeti preokret, ako se vanjska situacija, navala boljševika na Poljsku i Rumunjsku, povoljno produži.

Klica je boljetice ušla već u Viteza sv. Grala. Tužio se na jaku prehladu, bio je upravo ustao iz kreveta. Blještave oči odavale su znakove visoke temperature. Nije nam, mimo običaja, odgovarao na naše šale.

„Situacija je za državni udar vrlo povoljna po komuniste“. Potankom je analizom crvene armije dokazivao, da je boljševizam zašao u stadij jedne religijske sekte, koja se fanatički bori i umire za svoje ideale. Ali ne za metafizičke, prekogrobne ciljeve, već da potomcima učini sretniji ovozemni život. „Boljševizam je jedno pijanstvo, koje zarazuje, gdje god se pojavljuje. Idejama i agitacijom, a ne oružjem, svladao je Lenin svoje protivnike, carističke generale“. Tražio se onaj faktor međunarodne moći, koji bi se mogao oduprijeti komunizmu, koji je dolazio kao lux ex Oriente. Uzalud nekonsolidovane države na Istoku nijesu davale sigurne garancije, da će ustaviti val, sudbonosan po čitavu Evropu. „Ni naša država nije spremna, da u slučaju vanjske pobjede boljševika, odoli komunizmu“. Upravo je minuciozno opisao, kako se imade provesti ovakov državni udar. Komunisti su mu, reče nam, priznali, da bi on izvršno vodio državni udar!

„Kako se ima naša akcija držati prema ovakovu pokretu? Mi ne možemo dopustiti, da ovaj val pijanosti ošine zemlju, za koju smo mi uložili toliko truda!“ Vitez sv. Grala ispričao nam je čitavu svoju osnovu za taj slučaj.

Crna prognoza našeg časnog oca nije bila bez vrlo ispravnih pogleda, i neka je sjeta sjela na nas koji smo se okupili oko njega. Tek je par pitanja o akciji u Zagrebu i u mjestima, gdje je on organizovao malo potisnulo zamišljenu šutnju i nemir, kad je opet počeo, u početku sasma prigušenim glasom, koji je u toku govora, naglo crescendirao.

„Teško je, strašno je teško izdržati u radu za ovaj narod, jer nailazimo na silesiju iznenađenja. Ovaj je narod plijenio idealnog župnika, koji mu je nesebično vodio gospodarsku i prosvjetnu organizaciju. Taj narod veli hercegovačkim franjevcima, koji su mu dali sve što ima, da su ih prodali Srbima. Mnogo bljutavog ima naš narod u sebi, i on nije vrijedan, sam za se, da se za njega žrtvujemo. Ali mi radimo radi Krista za naš narod. I njega je židovski narod prezreo, odbacio i dao pribiti na Križ. Ali Krist je i s križa molio za svoj narod, jer je imao metafizičko poslanje: da spasi čitav rod ljudski. I mi imamo veliko poslanje u ovom narodu. Nesamo za sadašnjost, već i za budućnost. Vi znate, što hoće Gospod s ovim narodom. Mi ćemo se radi Krista žrtvovati za naš narod i potonuti kao stupci u močvare, da načinimo mjesta vama, koji dolazite iza nas, gdje ćete dalje graditi. Zar mislite, da bih se ja žrtvovao, potucao kao ciganin bez kuće, kad ne bih osjećao dužnost, da sve učinim za proslavu Kristove stvari? I nije mi lako, časna braćo! I ja se više puta tresem pod odgovornošću, koja leži na mojim leđima. Tada bih volio, da sam misionar, tamo negdje u Andama i da krštavam

divlje Indijance, nego da stojim ovdje, gdje jesam. Ali Krist je i za nas umro na križu! Mi ćemo se za Njega žrtvovati i ne ćemo klonuti ni pred kakovim uspjesima, ni pred kakovim nepriznanjima. Mi znamo, da će nam taj isti Krist jednoga dana, kao Sudac vasiona, dati priznanje za naš rad. To nam je dosta! Tako, sad sam se izvikao, i idem. Hvaljen Isus, časna braćo!" Uzeo je šešir i brzo ga je nestalo na drugom hodniku.

Takav je bio naš mrtvi Vitez sv. Grala.

M. Soljačić:

Bolovi . . .

Bjegajte sjene!
Pred sobom hoću vidjeti
bijeli dan,
sunce ovjenčano i magle raspršane
u dan slavlja mogega.

Jer dugi bjehu grijesi moji
i mrazovi moji pusti.
Ne ću, ne ću da ih gledam,
ko ni otrov bijesa tuđeg!

Već da kličem po stazama
i naviještam dobro ljeto
grobovima.

Svim dušama izmorenim
i srcima pogaženim:
Da ste zdravo mučenici!

— Ej — bolovi naši dobri,
Što ste nikli u osami,
ko Hristos,
ja vas pozdravljam!

Al daleko od vas zima
i sjene
i čempresovi, izdajnici
trudova naših.

Nek sunce sija nad vama
i svjetlo vidi vaše veselje.
Jer vi niste prokletnici
i sunce je vaše, ko naše
i dati ćete plod,
ko i mi
u dan slavlja našega.

— Sunce, sunce,
rasvjetli naše bolove!

Joža Likovič :

V belih plamenih zapadnega sonca.

I.

V belih plamenih zapadnega sonca
trepeta barska ravan ;
visoko plameni gredó,
tako mi je trudno lepó
v belih plamenih zapadnega sonca.

Divje mi polje kri,
vročina mi bije oči,
lica goré mi neznanih želja :
o beli plamen zapadnega sonca !

II.

V belih plamenih zapadnega sonca
sem ti hotel poljubiti lica
živo-rdeča,
kot trava barja
spaljena, sladko-bodeča.
Toda bila je luč v tvojih očeh
kot zarja zapovednica v mrkih doleh
ali sonca zapadnega neizprosni ukaz :
ne smeš !

In ves skesan za teboj
sem romal
v belih plamenih zapadnega sonca.

III.

Do smrti omamljen se zgrudil je dan.
Zeleno-žolta barska plan
žari

v belih plamenih zapadnega sonca ;
v meji hrepeneči glas slavca —
zdivjan v ljubezni kriči :
v srcu gorim
kot beli plameni zapadnega sonca.

Bolestno kričeče je vse —
v belini ceste beživa — — —
razdraženo bije naval krvi — —

Mrakovi se zgrinjajo ;
omagani padajo v naročje noči
beli plameni zapadnega sonca.

Mi dva beživa
pod bele zvezde — —
slavci kriče . . .

Goriva
kot umirajoči plameni zapadnega sonca

K sreći!

„Toliko ćeš napredovati, koliko sam sebe svladaš“.

Nasljeduj Krista 1, 25, 11.

Neumorni rad 19. i 20. vijeka proširio nam je toliko povjesničko i geografsko znanje, da nas je u tome možda nadmašio jedino 15. vijek. U čemu se pak najviše odlikuje ovo zadnje doba jest to, što nam je pokazalo takvu moć prirodnih sila, kojoj slične čovječanstvo nije još vidjelo. U lijepim umjetnostima dakako nijesmo u mnogočem niti dostigli visinu prošlih kulturnih razdoblja, a u t. zv. duhovnim znanostima dapače smo mnogo i mnogo nazadovali.

No što je najviše pretrpjelo, to je baš umjenje življenja. Ugladio se — i odveć — način življenja, a zanemario se umjenje življenja. Što je Seneka kazao o Židovima, da su naime upokorili Rimljane, otkada su Rimljani njih svladali, to možemo danas slobodno primijeniti podjarmljenim prirodnim silama: one su nas tako zaokupile, da je naše življenje postalo mehanizam bez duše, to jest, neko nervozno zveketalo bez duha i volje u velikom stroju vasione.

Promotrivši sve ovo, zaista i najoduševljeniji hvalitelj sadašnjosti jedva će se usuditi da ustvrdi, e smo uz ovakovo stanje postali zadovoljniji i sretniji.

Moderni čovjek imade sve što može da zamisli, samo mu jedno fali, a to je on sam. Učenjak mu dapače i strnčni odgojitelj tvrde, da uopće nije niti moguć slobodan, samosvojan i samostalan značaj, da je čovjek samo mehanički posljedak (rezultat) društvenog kulturnog razvitka.

Na sreću nije moguće, da nas zadugo zadovolje ovakvi plodovi, ili — recimo radije — žrtve moderne izobrazbe, jer su to utvare bez vlastitih misli, bez temelja i srčike. One doista žive jedino od javnog mnijenja, te jedva mogu da same sebe osove, a kamo li da druge podizavaju.

Ali nameće nam se sada pitanje: kako da taj svijet, koji je toliko zabasao, na pravi put svedemo?

Teška je to zadaća, ali nije nemoguća! Više rada, više požrtvornosti i, pomoću Božjom, uspjeh je siguran. No da budemo znali u tu svrhu pravo upotrijebiti svoje sile, razgledajmo malo поближе taj svijet.

Uistinu svatko, ko ima posla s današnjim svijetom, osjeća, da mu je uvelike potrebna prava razboritost duha ako hoće da pritegne na se pažnju; suviše, da mu je nužna jaka moralna snaga, želi li spasonosno djelovati na ljude. Da nam fali jednog i drugoga u velikoj mjeri, žalostnim je dokazom ono kukanje slabića o našem inferijoritetu, kojim se pred cijelim svijetom priznajemo nesposobnima. Da li nam je to na čast?..

Nadalje svaki doista, kojega se doimlju potrebe vremena, osjeća, da mi odviše puštamo neka stvari teku, kako teku; vidi, da bismo morali više napora ulagati, više žrtava doprinositi, ukratko: da ne bismo smjeli biti tako pasivni, već naprotiv u pravom smislu aktivni (radišni). Ali — nažalost — ostajemo samo pri ovom neizvjesnom čuvstvu. Da toga ne bi bilo, zaista ne bismo bili svjedoci tolikih besmislenih srdnja s jedne, a tolikih uzaludnih uzdisaja s druge strane.

Sigurno svatko osjeća, da jedva jedvice i pregledati možemo mnoštvo t. zv. problema, koje nam današnje doba postavlja, a kamoli sveko-

like rješavati. Budući dakle, da nije moguće, da svaki pojedini zademo u sva zamršena pitanja, budimo u svojem životnom radu, kao stručnjaci u znanostima, jednostrani, to jest: posvetimo se onomu, čemu smo najviše nakloni. Tako ćemo svi skupa sačinjavati potpuno i savršeno društvo.

Nema sumnje, da svatko, komu je iole poznat svijet, osjeća, da premalo zadovoljstva pruža današnja kultura, da ona pače istog čovjeka grize, da upravo glode. Gorki pesimizam i bezglavost u današnjoj književnosti žalostan su dokaz ovomu uvjerenju, tako da lažni optimizam zveči skoro kao pakosni smijeh kakvog Fauna.

Napokon svatko, tko od srca ljubi vječne istine, osjeća, kako je teško sadašnje doba samo toliko predobiti, da se ono, pa i za jedan sami časak, zadubi u ove istine. Današnje je doba tako uživiljeno u površnosti i tričarijama, da i sama pomisao na ozbiljnost svrhunaravnoga na nj djeluje, kao grom iz vedra neba.

U takovim prilikama, kako da se vladamo, što da činimo? Kako treba postupati s tim modernim čovjekom, koji nema niti pojma o pravom, o duhovnom životu?

Kažimo tom modernom čovjeku, da će on tek tada moći da nadjača svijet, kad bude naučio, opet osjećati se čovjekom: čovjekom, koji ne ovisi o milosti svijeta, već koji ima stalno uporište u samome sebi, a najprije u svojoj savjesti.

Recimo mu, da bi on mogao da bude mnogo jači, mnogo snažniji. On bi morao samo da napusti kojekakva rešetanja i učenja, a uvjeri se, e je on tu, da radi i da ozbiljno radi. Kolika se snaga u njemu krije, on ne može ni da dokuči, dok god je vježbanjem ne upozna.

Bit će dobro, da spomenemo tom modernom čovjeku, kako postoji sasvim jednostavno sredstvo, koje nas uči vladati se prema zahtjevima vremena, a to se sredstvo zove: Budi sebi nešto cijela, budi svojim gospodarom!

Još treba upravo prikričati tom modernom čovjeku: „Jedan je put k sreći, ne pasivni: uživanja, nego Aktivni: rada i vršenja svojih dužnosti, put zbilje, odricanja, strogosti prema sebi, da, herojskog zatajivanja sama sebe.

Takoder kažimo mu, e nije nikakvo čudo, što mu se svrhunaravno pričinja kao nešto tude; pričinjat će mu se tako i unaprijed sve dok se ne nauči živjeti onom naravnom ozbiljnošću, koju su uvijek propovijedali i djelom provodili učitelji prave životne mudrosti.

No mislim, da je najnužnije i da baš odgovara današnjim prilikama, da onaj, komu do srca dopire tužno stanje modernog čovjeka, dugo ne propovijeda, a još manje čeka, da tko drugi započne, već neka se on sam svojski zauzme za ono, što upozna, da je potrebno i to čvrstom, neumoljivom voljom.

Evo ovo su razlozi, koji nas nukaju da istražujemo pravo umij enje življenja. I kad pod vodstvom iskusnog vođe nademo temeljne istine, koje nam pokazuju stazu, upravimo prema njima svoje življenje. Drukčije će zablude djelovati na nas, jer mišljenje i življenje su nerazriješivi drugovi.

Jesmo li oboje na sigurnim temeljima postavili, postadosmo ljudi, kakove vrijeme treba. A ako je čovjek na svome mjestu, on će znati i upraviti svijetom. Ako shvaća sebe, shvatit će i vrijeme. Znade li sebe

svladavati, gospodarit će nad okolnostima. Znat će, da same učene riječi ne čine boljim ni njega samoga, a kamo li svijet. Znat će da prosta, svakidašnja, ozbiljna djela čine pravog čovjeka, čovjeka uvjereni i značajna, čovjeka samoprijedora i samoodricanja. A što jedan jedini takav značaj-čovjek može, jedva se daje i zamisliti.

Odavno nam svijet obećava nekakve nove čudesne ljude (Wundermenschen), koji će preinačiti zemaljsku kuglu. A što vidimo? Taj svijet ostaje pri zvučnoj riječi: On hoće — po običaju — da se samo za čas naslađuje sjaju svojih zamisli. Da stvori čelik-čovjeka, za to mu mnogo fali, a u prvom redu volje.

I kršćanstvo zbori, ima skoro dvije hiljade godina, o novom čovjeku, ali ga je ono uistinu i pokazalo, i to kako često i kako divno! Vrlo je lako ovakove uzore promatrati; to su junački duhovi, koji su i u danima vrenja i oluje — a slične dane baš sada proživljavamo — znali da dokažu, e su pravi životni umjetnici za sebe, a stupovi, kormilari i svjetionici za cjelokupno društvo. Dosta je sjetiti se imena Dominika Guzmána, Franje Asiškoga i Vinka Paulskoga.

No pravi ideal življenja, najveći uzor svih kreposti, svaku savršenost, svaku krepost, više nego na svim spomenutima, vidimo na onom, kojega su oni slijedili. Na njemu gledamo što to znači živjeti, jer zaista je njegov život uzor življenja. On je spolja isto tako krotak, blag i skroman, kao što je iznutra jak u žrtvi, u zatajivanju sama sebe i svladavanju svijeta. On je tako ponizan, da se snizuje do najnižega, a u sebi nosi najtješnji vez i sjedinjenje s Gospodom. Neumorno radi oko spasa čovječanstva, a uvijek je uronut u dubinu svoje nutarnosti. On, Hrist nam dakle najočitije pokazuje, što je to život i kako da do njega dopremo. Što više budemo slijedili njegov život, to ćemo više posjedovati isti život; što budemo sličniji njemu, to će nam biti čvršća nada, da ćemo, izvršivši dostojno zadaću i misiju ovoga života, biti dionici vječnoga, za koji smo određeni.

* * *

Ovaj članak obradio je u predgovoru svoga djela: „Die Kunst zu leben“¹ Fr. A. M. Weiss, a za „Zoru-Luč“ priredio O. V. K. o. p. Druge godine donijet ćemo još jedan članak, a bilo bi poželjno, da tu krasnu knjigu dominikanca Weissa dobijemo u hrvatskom prijevodu. To bi bila možda najsolidnija knjiga, koju bi naše društvo dobilo u ruke. (Uredništvo).

Lotyš:

Krik noći.

Bolno trepečejo trave v dobravi,
trudno šepečejo breze v goščavi —
čas je večerni razgrnil peruti
nad polji, nad nami — bolesti čas kruti.

Bolesti čas kruti ne da nam spatii,
že nam začel iz srca je rvati

¹ Freiburg in Breisgau 1909.

bridke bolesti, trpke spomine
in muči nas, grabi šireći se val bolečine.

Grabí nas, muči šireći se val bolečine :
v duše se naše tajne globine
zarezali kriki so kakor iz daljnih daljav —
in ne utihnejo preje, dokler ne zbledijo sredi višav.

Zvezde ponočne, ki priče so bile nam v boli,
— o, daljne so zvezde takó, da nikoli
naše ne bodo dosegle jih roke! —
dokler ne utonejo v neba sinjine globoke...

KULTURNI VJESNIK.

Strast. Onomadne je nakladom g. Čaklovića, objelodanjen roman mladog srpskog pripovedača gosp. Pijadea. O toj knjizi povela se riječ i u našoj štampi, kao i o svima knjigama, koje nose slične naslove. Ne malo me začudilo, kad i ljudi, koji u stanovitim zgodama znadu na jedan vrlo temperamentan način da raspravljaju i o pitanjima seksualne etike, skoro ništa o tome ne progovoriše. Začudih se nad tim to više, što je i pisac predgovora ovoj knjizi, g. Kosta Marinković, smatrao svojom dužnošću da naglasi kako roman g. Pijadea nije nipošto nemoralan. Sama ova, makar i ne dokazana tvrdnja, zahtevala je, da se o tom pitanju povede diskuzija. Ta se potreba ukazuje pogotovu danas, kad se na literarnom tržištu pojavilo nekoliko novih knjiga poput „Malih komedija“ g. Begovića, i dnevnika „Na rubu“ od g. Bublīća. Sve tri ove knjige vrlo su karakteristične za mentalitet njihovih pisaca. O g. Begoviću bilo je dosta govora. g. Zdenko Vernić i g. Gustav Krklec, kao što i pisac ovih redaka, pronašli su, neposredno nakon premiere u zagrebačkom kazalištu, ove komedije g. Begovića

kao frivolne. Njima se naknadno pridružio i kritičar u beogradskom „Svetskom pregledu“, ustajući vrlo ogorčeno proti ovakvoj neumetničkoj i nemoralnoj literaturi. O etičkoj strani knjige g. Bublīća samo je nešto natuknuto, ali vrlo obzirno i prijateljski. O knjizi g. Pijadea nije se, koliko mi je poznato, s toga stanovišta ništa govorilo. A bilo je to ipak potrebno. I moralna, kao što i umetnička strana ovog dela, zaslužuje, da se o njemu iscrpivije piše. U našoj se literaturi nakupilo toliko laži, toliko pelivanstva, te je preko potrebno jedamput sve to razotkriti. Trebalo bi sistematski razkrinkavati takvu čeljad, koja širi zabunu u najteža i najdelikatnija pitanja i koja, na račun toga, rezervira za sebe i u literaturi izvesno mesto.

Nedavno sam čitao u nekim novinama jednu zanimivu i vrlo lako moguću stvar. U engleskoj su štampi naime zaredale anonse go-pode, koja obećaju da će, uz primereni honorar, davati pouke o pisanju književnih dela sviju rodova. Oglašivači zajamčuju, da će svoje učenike za nekoliko mjeseci tako poučiti, te će moći da za kratko

vreme istupe kao rado čitani književnici. Mnogi su se, razumljivo, smejali tome oglasu. Mene on nije ni najmanje začudio. I u literaturi, kao u svemu, daje se radom postići neka virtuoznost. Potrebna je samo mašta za izmišljanje događaja, koji su već sami dovoljni da deluju na nerve čitaoca. Uz malo okretnosti, pisac takvih knjiga može postići vidljive uspehe. To su znali i oni, koji nisu pohađali takvih „književnih“ škola. Odatle i ona gomila pornografske literature, koja još i danas zagušuje našu atmosferu. Mali ili nikakvi talenti, iz ambicije ili želje za dobitkom, produciraju takva dela u velikoj količini.

Kod nas ima za to mnoštvo primera. Tu je u prvom redu, g. Joza Ivakić, sa svojim pričama o sluškinjama, kapelanima, snašama i didacima. Ne zaostaje za njim ni g. Begović, čovjek koji ni o samom Napoleonu, prigodom stogodišnjice njegove smrti, ne zna drugo pripovjedati do li pikanterije. U to kolo žalosno kolo, zapao je i mladi g. Pijade. Sve ono što je do sada rečeno može se, više—manje, i na njega primeniti.

G. Pijade, u svojoj „Strasti“, pokazao se kao loš poznavalac ženske psihe. On je, prikazujući razne abnormitete, dao sebi vrlo lošu svedodžbu. Slučaj što ga on prikazuje naprosto je nemoguć. Moderna znanost doduše još nije pronašla sve zakone polne privlačivosti, ali je ustanovila ipak neke smernice koje se ne mogu šale poraći. Seksualna psihologija poznaje razne abnormitete, pa i slučaj tribadije. Strindberg u „Ispovestima jedne lude“, također se tim bavio. Ali ono, što nam ovaj poznavalac ženske duše pripoveda, tako se kosi s ovim nemogućnostima g. Pijadea. O. Weininger u svojem opsežnom delu „Geschlecht und Charakter“, Wilhelm Liepmann u najnovijem

svojem delu, „Psychologie der Frau“ osvetliše razne pojave erotskog života. I čudnovato, da nijedan od ovih pisaca, učenjaka i dobrih poznavalaca, ne daje prilike barem poverovati u mogućnost onoga što nam baja g. Pijade. Bezbrojne konsultacije Blocha i Forella, konkretni slučajevi, što ih oni navode, govore protiv g. Pijadea. Scipio Sighele, također neki poznavalac, celim je svojim shvaćanjem i opažanjem oprečan ovom našem nazovi—stručnjaku. Ibsenovu Juliju doduše privlači lakaj Jean, ali ona nije tribida. Strindberg to obrazlaže posve naučno, plebejskom krvi, koja kola Julijinim žilama. G. Pijade, naprotiv drugče se okoristio Strindbergom. Jean daje Juliji brijaču britvu, da se njom ubije. Kod g. Pijadea ubija Radmila slugu Marka brijačem britvom, pošto je s njim sagrašila na psihološki neobjašnjen način. Ali nije samo to slučaj, u kojemu se očitovale nestašica psihološkog dara kod g. Pijadea. Kod njega je skoro sve neobjašnjeno. I kad se Radmila odlučuje na udaju za Mitu, to je samo jedan fakt i ništa više. Mi ne znamo, kakvi su pokreti u tom času nastali u duši Radmile. Mi znademo samo to da je pisac ove knjige neprestano stajao pod uticajem „Nečiste krvi“ g. Bore Stankovića. Ali dok je kod g. Stankovića sve, u glavnom, obrazloženo, dok se kroz celi njegov roman širi zadah propadanja radi degeneracije, i dok je tu dosta umetnosti, kod g. Pijadea nalazimo samo goli događaj.

Osvrnuću se i na arhitektonsku stranu ovog romana. G. Pijade je upotrebio oblik pisma. Već me to potiče da posumnjam u iznalazačku sposobnost g. autora. Ali to nije od osobite važnosti. Važnije je da je pisanje takvih pisama psihološki nemoguće. Kad netko reže drugom vrat i sam se sprema na samou-

bojstvo, onda mu sigurno ne pada na um, da o tome dugom litanijom obaveštava svoju ludu prijateljicu. To je jedno. Drugo je, umetnički isto tako važno. Odnos između Radmile i njezine prijateljice upoznajemo samo iz Radmilinih pisama Margiti. Ali, da taj odnos upoznamo autor je bio prisiljen u Radmilinim listovima citirati reči njezine prijateljice. Ti su citati takvi, da je celo pismo skoro samo jedan citat. Pаметan čovek odmah vidi, da to nije upravljeno Margiti, nego čitatelju. Literarni poznavalac odmah opazi nevešta kompozitora.

Rečeno je, da je g. Pijade dobar stilista. Ja se neću radi toga prepirati, jer ima raznih mišljenja o stilu. Croce ne razlikuje stila od umetnine, a drugi strogo dele jedno od drugoga. Ali to je momentano sporedno. G. Pijade ima nešto stila, to će reći, on znade, mestimično, dosta dobro pisati. Ja ću da navedem jedno mesto, možda najbolje u celoj knjizi. A ono glasi: „Avaj, ko će me zadržati? . . . Moje je padanje brzo, sumanuto. U ušima mi bruji slatka muzika ponora; pred očima mi igraju zvezdani svetovi, u glavi mi se okreće i muti, i meni je kao da mi anđeli uljuljkaju dušu, dok je ružni kosmati Pan, s velikim trbuhom i bezazlenim detinjim očima i kozjim nogama, mami dudukom iz tamnog plavetila bujnih dubrava. Otisnula sam se u ambiz i niko me više ne može zaustaviti. Teško onome, ko mi bude prepričao put . . . smrviću ga i zakovitlati sa sobom u sunovrat. (Str. 51.—52.) To su, nema sumnje, lepe rečenice. Ali, kad smo citirali ovo mesto, citirajmo, radi objektivnosti, i ovaj opis: „Bio je strašno gojazan. Trbuh mu je naličio na bure koje se klatilo tamo amo. Na znojavo lice stalno mu je naletala jedna muha, koju je on uzalud terao. Bio se zarumenio kao bažur i zajapurio

kao naš baštovan Mića posle kopanja“. (Str. 17.) „Tako ti treba, sad gutaj knedle“ (Str. 32.) „Razgovor je posle toga prestao da bude zanimiv“. (Str. 32.) „U poslednje vreme pretpostavljam tamne boje svetlim“. (Str. 22.) To su, eto i ta druga mesta, kakvih je puna ova knjiga. Nakon toga čovek se i nehotice pita: Zašto je trebala ova knjiga izlaziti?! Zar poradi ovo nekoliko dobrih reči upotrebljavaninih reči, koje će filološke konje naterati na rzanje? Ili možda zato da pisac pokaže, kako se srpski kaže harnadla, ne ukosnica? grehovi, a ne gresi? fišpanj, a ne koja druga reč? Ali to je njegova stvar. Na meni je bilo, dokazavši potpunu neuspelost ove knjige, upozororiti, šta se kod nas prodaje pod literaturu i kako se širi zabunu onde, gde su ispravni pojmovi najpotrebniji.

J. F.

Oni, koji dolaze. „Nova Evropa“, kulturna revija što izlazi u Zagrebu, posvetila je broj od 11. maja o. g. omladini. Pored par manjih stvari iz pera starijih, donosi i nekoliko priloga samih omladinaca. U nestašici vlastitih dačkih glasila, pohvalno je, što je „Nova Evropa“ primila pod svoj krov omladinu i tako im dala priliku, da kaže ono što misli i osjeća. I nama je drago da čujemo glas naših kolega izvan našeg pokreta, to više, kada u tome glasu razabiremo nekoliko zdravih tonova, iskrenih poteza. Veseli nas još više to, što nalazimo ovdje i nekoliko općih stvarnih pogleda na život i mentalitet mlade jugoslavenke generacije, a i prijedloga, kako da se unese više orijentacije, duha i života u studentske redove. „Danas se u omladini radaju, od desna na levo, sva moguća politička uverenja, i razlikuju se socijalni, kulturni i etički nazori“ i zato „danas omladina ne čini celine“, za kojom toliko uzdiše kandidat prava Stevan

Jakšić plačući za onim lijepim predratnim vremenima, kada su postojala „u glavnom dva tabora: napredni i konzervativni: u prvi su spadali nacionaliste, drugom su naginjali više manje nesvijesni (?), dok je internacionalaca bilo malo“. I danas postoje među omladinom dva, bolje tri tabora, koje gosp. kolega ne vidi ili ne će da vidi. Jugoslavensko katoličko društvo izgradilo je takovu organizaciju, kojoj nema premca ni među drugim kulturnijim narodima. Pet akademskih društava: 2 u Ljubljani i po jedno u Zagrebu, Beču i Pragu, i dva akademska kluba: u Beogradu i Parizu, k tomu 6 akad. prosvjetnih društava i 70 što muških, što ženskih srednjoškolskih organizacija, što je sve opet povezano u „J. K. Đ. Ligi“. Krivo je za to mišljenje, da „danas nema omladine“ već „samo omladinaca i ponekih, u sebi malo homogenih, grupa omladinaca“. Ima kat. omladine! Za tabor internacionalaca (komunista), ne može se također kazati, da ga nema. Ostaje treći tabor, koji bi se imao grupirati iz samozvane napredne omladine. Idealizma ima, ali ideje nema. „Ideja mora da ide naporedo i zajedno s idealizmom, — tek onda dolazi do cilja“ — dobro ističe uvodničar. A gdje je ta ideja, koja bi okupila tu samozvanu naprednu omladinu? Uvodničar je vidi i nalazi u jugoslavenskoj ideji. Međutim isti k. Jakšić veli: „Kad se Ujedinjenje konkretizovalo u Jugoslaviji, ideja utelovljena u materiji izgubila je oštrinu svoje aktuelnosti: popustio je najjači vez, koji je ikada držao našu omladinu na okupu“. Ideje nema, ideje koja stvara život, plodi, zanos, upaljuje, koja je stalna i vječna, nepomućena i svjetla, koja je Istina, Dobrota i Ljepota, te ideje za većinu naše mlade generacije nema i za to ona tapka po tmuni, „podvojena je, rasturena i nejedin-

stvena.“ Svi razlozi, koje navodi k. Jakšić postoje, mi ih vidimo, ali pre svega fali punktum —, kamen mudraca, a taj je ideja, koja spaja, ujedinjuje, izravna. Uistini je „omladina u krizi“. Malo dulje sam se pozabavio člankom k. Jakšića „Omladina u krizi“, jer je on najkarakterističniji od svih, a o njemu bi se dalo još mnogo govoriti.

Pismo dra Smoljaka upravljeno skupštini Jug. Omladine u Splitu da se dade ime državi „Jugoslavija“, toplo je i srdačno, samo što će svi naponi omladine žalibože ostati glas vapijućeg u pustinji, a omladina će i dalje da ostane pod tutorstvom onih istih starijih, koji je ne će da razume. Dobra opažanja tog nerazumijevanja među starim i mladim ima asistent beogradskog univerziteta Ilija A. Pržić u članku „Stari i mladi“. Najveći uzrok tom nerazumijevanju nalazi on u tomu „što se dovode u vezu pokreti mladih, ili njihove zajedničke osebine ili ma koji događaj u njihovu životu, sa životom i radom njihovih i naših „starijih“ generacija od pre rata“.

Rajko Đermanović cand. iur. pjeva himnu jugoslavenskoj omladini, koja je istinskim osjećajima, žrtvama i životima svojim najviše doprinesla narodnom ujedinjenju, pak je pozivlje, da u ovim istorijskim danima, kada se polažu temelji našoj državi, i sama uzme aktivnog učešća u današnjem političkom životu. „Dve su misli-vodilje, koje treba da rukovode omladinu u današnjem njenom radu: 1. da očuva ono, što je stečeno žrtvama naših najboljih ljudi, provadajući dosledno narodno jedinstvo u svim pravcima, do krajnjih konsekvencija (samo malo drukčijim metodama, nego to običavaju Vaši stranački kolege g. Đermanoviću — op. pisca); 2. pa svom energijom poradi na kulturnom, socijalnom i ekonomskom progresu našeg naroda

(Hic Rhodus...!) Jovan Kršić stud. phil. u Pragu upozoruje mjerodavne faktore, da „ekonomska beda, u koju je student bačen, sugestivnom silom deluje na stvaranje njegova političkog i ličnog karaktera, i njegove intelektualne sposobnosti koncentriše na materijalističku stranu života.“

Preostaje još da spomenem zadnji članak inače dobro napisan, „Škola i život“ maturanta L. Žimbrega i „Omladina i seksualno pitanje“ od M. Mikača pomorskog akademičara, koji traži, da se na domu i u školi posveti više pažnje ovom tako važnom i odsudnom pitanju za mladež. I u „Zori-Luč“ bi trebalo, da se koji stariji, iskusniji pedagog pozabavi ovim, uistinu uvijek aktuelnim i važnim pitanjem za mladež. Knjiga prof. Giromete o tom pitanju, što je prošle godine izašla u Splitu, naišla je na sveopću pohvalu i srdačan prijem sa strane mladeži.

Ivetin.

Vsakdanja tragika. (Odlomak iz „Le Tresor des Humbles“). Je tragika vsakdanjega življenja, ki je mnogo bolj resnična, mnogo bolj globoka in mnogo bolj soglašajoča z našim resničnim bitjem kakor tragika velikih dogodiljajev. Lahko jo je doznati, ni pa lahko pokazati jo, zakaj ta bistvena tragika ni enostavna materijalna ali psihologična.

Ne gre več tu za kako določeno borenje bitja proti bitju, borenje poželjenja proti poželjenju ali večno borbo strasti in dolžnosti. Što bi preje za to, kako bi zagledali to, kar je prečudnega v samem dejstvu — živeti. Što bi preje zato, da ugledamo bivanje duše v njej sami, sredi neskončnosti, ki ni nikdar nesnujoča. Što bi preje za to, kako bi začuli preko vsakdanjih dialogov razuma in čustev, dialog, bolj veličasten in neprekinjen, dialog bitja in njegove usode. Što bi zato, kako slediti korakom, pomi-

šljanja in bridkosti tako polnim, bitja, ki se približuje ali oddaljuje od svoje resnice, od svoje lepote, od svojega Boga. In končno bi šlo za to, kako nam pokazati, da bi čuli sto in sto analognih stvari, ki nam jih pesniki tragedij dajo zreti le površno kakor mimogrede.

Toda tu glavna točka; se li ne bi za moglo to kar smo zazrli le paršno kakor mimogrede, odraziti pred ostalim. Se li ne bi zamoglo, kar se skriva pod kraljem Lear-om, pod Macbethom, pod Hamlet-om, ono skrivnosti polno pesen neskončnosti, grozeči molk duš ali bogov, večnost, ki strmi, na obzorju, usodo, ki jo začutimo in zaslutimo globoko notri v sebi, ne da bi znali reči, po kakih znamenjih jo prepoznamo, se li ne bi moglo vse to na kak način z ne vem kako preokrenitvijo (stvari) ulog približati do nas.

Je-li tedaj vratolomno reči, da se resnična tragika življenja ona običajna globoka in vesplošna tragika, začne šele v trenutku, ko to, kar se naziva dogadjaji, bolesti ni nevarnosti premine. Je-li treba edino kričati kakor Atrida, da se večni Bog pokaže v našem življenju in ali nikdar ne bo sedel pod nepremičnost naše svetiljke? Skoro vsi naši pevci tragedij imajo pred očim samo vzburkano življenje in življenje nekdanjih časov in lahko se reče, da vsa naša gledališka umetnost ni v soglasju s časom in da zaostaja dramatična umetnost za toliko kot vpodabljaajoča. Ni isto pri odličnem slikarstvu in lepi glasbi, ki sta umela odkriti in izrazovati bolj skrivne poteze, vendar nič manj važne in presenetljive dandanašnjega življenja. Zaslutila sta, da je to življenje izgubilo na svoji zunanosti, ki služi le v njegov kras, samo zato, da pridobi na globokosti, v notarnjem pomenu in v resnosti-duha. Dober slikar ne bo več slikal Marija, zmagovalca nad limbri, ali uboj vojvo-

de de Guise, ker je psihologija zmage ali uboja elementarna in izvanredna in ker nepotrebni hrup nasilnega dejanja uduši globlji, a pomišljajoči se in preudarjajoči glas bitij in stvari. Predočil nam bo kako hišo kakor izgubljeno v pokrajini, odprta vrata koncem hodnika, kak obraz ali ruke pri počitku; in te enostavne slike bodo pristavile kako stvar naši zavesti življenja; kar pa je naše, to je naša last in ni mogoče tega izgubiti.

Naši pisci tragedij istotako kakor srednjeveradni slikarji, ki zaostajajo pri slikanju zgodovine, polagajo vso važnost svojih del v nasilnost anekdote, ki jo predočujejo. In oni streme, da nas zabavajo z dejanji, ki so razveseljevala barbare, ki so jim napadi, ubojstva, izdajstva bili nekaj običajnega. Medtem pa se večina naših življenj vrši daleč od hrupa, krvi in bodal in so solze postale tihotne, nevidljive in skorodušne.

Kadarkoli grem v gledališče, se mi zdi, da se znajdem nekoliko ur med svojimi predniki, ki so imeli le rahel in medel pojem o življenju, suh in surov, ki se vanj ne morem zaživeti in ki ga ne morem več razumeti.

Tu vidim moža, kako ubija svojo ženo; sina, ki maščuje svojega očeta, očeta, ki žrtvuje svoje otroke, otroke, ki moriju svojega očeta, ustreljene kralje, državljane v ječah in vse od roda do roda podedovane vzvišenosti, tako površne in materijelne, polne krvi, zunanjih solz in — smrti. Kaj mi morejo povedati bitja, ki so imela samo eno trdno misel in ki niso imela časa živeti, ker im je bilo treba upropastiti tekmeca.

Šel in prišel sem v upanju, da vidim kako bitje življenja, pritrjeno na svojo skrivnost z vezmi, ki jih spoznati nimam niti prilike niti vedno ne morem. Prišel sem v

upanju, da bom le za trenutek zazrl lepoto, veličino in resnost svojega vsakdanjega življenja in bivanja.

Upal sem, da se mi bo pokazalo ne vem kako navzočnost, mogočnost ali kojega Boga, ki živi v moji sobi z mano. Pričakoval sem ne vem katere vzvišene minute, ki jih živim ne da jih poznam sredi svojih bednih ur.

Maeterlinik-Lenarčič.

Sloboda nastave i državni monopol škola. Upravo u času žestoke parlamentarne borbe oko školskih problema zgodno i sretno nam dolazi ova knjiga dra Eterovića, direktora franj. gimnazije u Sinju i višegodišnjeg profesora filozofije. Baš je danas bila krvava potreba ovoga djela, kad bezobzirni i prevejani S. Pribićević policijskom gestom ruši sve, što je katoličko. Osobitom se je žestinom oborio na osnovne stanice kat. kulture — privatne kat. škole: profesionalne, konfesionalne i redovničke. U ovoj knjizi dr Eterović neobično popularno i umjetnički prikazuje ovo dosta komplicirano pitanje. Knjigu je razdijelio na četiri dijela. — U I. govori uopće o nastavi i uzgoju. Pobija moderno neosnovano stanoviše: da su uzgoj i nastava dva separata polja bez dodirnih zajedničkih veza. Na uvjerljiv način dokazuje, kako uzgoj i nastava moraju ići zajedno. Zatim prikazuje naka-radnu sliku lajičke ili neutralne škole bez Boga — što je grdni apsurd i teško nasilje protiv zdrava razuma. Etičko uzgajanje ljudi bez religijske sankcije, u šumi kontradiktornih sistema, ostavlja čovjeka bez životne busole, koja je jedino čvrsta u religiji. Religija je baza svakog uspješnog, kulturnog djelovanja, a moral bez Boga bio je i jest zločin za svaki plemeniti napredak čovječanstva. — U II. dijelu vlč. pisac dokazuje, da roditelji i

Crkva imaju jedini pravo na uzgoj djece: roditelji, jer im dadoše tjelesni život, a Crkva, jer ih je sakramentom krštenja primila u svoju organizaciju. Tim časom Crkva božanskim pravom mora ih učiti kršć. istine i uzgajati vrhunarnim, božanskim načelima, koje je Krist u Evangelju čovječanstvu ostavio. A država ima dužnost promicati ovaj uzgoj i brinuti se za tehničke školske potrebe. Iz ovoga slijedi, da su neutralne državne škole, golemo nasilje nad naravnim roditeljskim pravima i božanskim pravima Crkve u uzgoju djece; a državni monopol škola — nemoralna je otimačina, uprav nečasna pljačka roditeljskog najljepšeg blaga, njihove djece. Zar nije zločin, da nastavnici uzgajaju djecu skroz oprečno, nego vjeruju i osjećaju njihovi roditelji? Istina je država mora promicati narodnu prosvjetu i pobijati analfabetizam, te tražiti doličnu naobrazbu pojedinaca ali se to još ne identifikuje s nasilnim narivavanjem ateističnog svjetovnog naziranja kršć. djeci kat. roditelja. Osim toga, u naravnom pravu roditelja i božanskom pravu Crkve imaju svoj potpuni razlog osnivanja, opstanka i procvata privatne katoličke: konfesionalne, profesionalne i redovničke škole. Država im mora priznati pravo javnosti i potpuni reciprocitet s državnim školama, uz jedinu povlasticu kontrole nad kvalifikacijom nastavnčkih sila i školskom higijenom, ali uz obligaciju paritetne potpore privatnim kat. školama sa državnim prema poreznoj snazi kat. roditelja. Sve je ovo krasno i temeljito obradio dr Eterović u III. dijelu svoje knjige. — Na svršetku komentuje vladina „Načela i Nacrte“ koji očito izbacuju iz školskog programa religioznu, s preporučuju samo moralnu obuku. Auktor oštricom svoje kritičke pronicavosti razotkriva intelektualnu zatucanost i moralnu golotinju

plitkih zagovornika ovakog školskog programa, koji je već bankrotirao kod svih modernih kulturnih država.

Pribičević je otvorio bezobzirnu paljbu na kat. institucije svojom školskom politikom. Dr Eterović svojom knjigom prikazao je našoj inteligenciji kat. načela, prema kojima imaju se boriti s ovim ljutim kulturkempferom u svim prosvjetnim pitanjima. Nijedan kat. inteligenat, nijedan kat. akademičar i srednjoškolac ne smije biti bez ove veoma aktuelne knjige. Kat. daci, proučite tu knjigu, jer načela koja zastupa temelj su kat. kulture i svakog napretka. Okrijepit ćete se i uživat ćete na bujnoj poljani: dubokih misli čistih kat. načela, umjetničkih slika i prizora, uz obilje lijepih citata prvih svjetskih umova, koji se nalaze u elegantnim stilom napisanoj knjizi dra Eterovića. Svakom našem čovjeku dovikujem: Tolle, lege!

Fr. Krsto Kržanić

Umjetnička bilanca. Dobar broj izložbi, koje smo imali prilike da vidimo u Zagrebu kroz nepunu godinu dana mogao je u nama stvoriti uvjerenje, da naša umjetnost stoji na doličnoj visini. Stari, mladi i oni koji stvaraju most između ovih, natjecali su se, tko će da jače odskoči, tko će u osebnom načinu svoga izražaja, da poda što jače efekte. I moramo konstatovati, da smo kod svih našli ne samo volje, nego i uspjeha, a ne ćemo pretjerati, ako ustvrdimo, da smo vidjeli mnogo stvari takove kvalitete i takve ponderabilnosti, da bi mogle biti predmetom ponosa i većim narodima, nego što smo mi. Ova činjenica mora da nas napuni nadom, da nije daleko čas, kad ćemo kompaktno da riješimo pred cijelim kulturnim svijetom psihološki problem našega naroda, kao što su to već pojedinci i učinili.

Ne možemo ovdje rekapitulirati potanko sve ono, što smo u „Zori-

Luči“ iznijeli o markantnijim ličnostima likovne umjetnosti, ali ćemo zato baciti kratak pogled nazad, da učinimo resume i da ponovno accentuiramo, zašto smo ustvrdili, tako smjelo, da se niveau naše umjetnosti visoko penje. Tome je dokazom i sadašnja veličanstvena izložba splitskog slikara Emanuela Vidovića. Ljude, koji su izložili svoje radove ove godine možemo razdijeliti osim već spomenute tri kategorije još u druge tri kategorije, koje zalaze u sve tri prve, a to su: veće umjetničke individualnosti, dobri umjetnici i loši ili oni, koji se bore da nešto postanu, a po prirodnom pravu imaju pravo na opstanak.

Radi interesantnosti najbolje je promotriti prvo mlade, jer su oni pokušali, da najmodernije struje prenesu na našu arenu. Tu se dakako radi u prvom redu o futuristima. Kod te riječi obično pomišljamo na ekscentrične ekstravagantnosti. Medutim se kod slikarstva ne smije (osobito kod naših umjetnika) radikalno tumačiti. Posve naime drugačije izgleda futurizam u likovnoj umjetnosti, ako je u granicama, nego li u literaturi. Ta struja se predstavila u „Proljetnom salonu“. Tu smo našli nadobudnih individualnosti, kao što je Uzelac prijatelj ženskih aktova i jake svjetlosti, Štefan savjestan triangulista, Tartaglia vjeran poznavalac moderne Njemačke i Gecan, koji se bori oko toga, da mnogo poda, a da to bude k tome solidno i moderno. O drugima ne treba da govorimo, jer ti spadaju više manje u treću kategoriju. Osim ovih najmlađih izložila su istom prilikom i dva čovjeka, koji reprezentiraju u glavnom onaj most, koji veže starije i mlade, a to su Tomislav Krizman i Vladimir Becić. Tomislav Krizman! Slikar tačnih poteza, zlatne tehnike i dubokog psihološkog izražaja. Osim

živih slika, koje je pokazao ovom prigodom, u najzadnje vrijeme priredio je posebnu izložbu radirunga u Ulrichovu salonu. Ti su radirungi tako savjesno izrađeni, da im treba daleko premca tražiti. Dosta je spomenuti, da su već prodrli i preko granica naše domovine sve do Münchena. Vladimir Becić je prošle godine uspio svojim ratnim slikama. Ove godine nije u onolikoj mjeri zadovoljio ali ipak ima dobrih portreta — Među „Krilate puževe“ je tek slučajno dospio. Marko Rašica je bez sumnje dobar slikar osobito u ornamentici, ali opet nema u našoj umjetnosti osobitog značenja. Oton Iveković je ostario. On uspijeva s radovima iz mladih dana u kojima je pokazao svoju vještinu u uljenim bojama, koje su živahne i simpatične, a i kompozicija mu je dobro i sretno zamišljena.

Crnčić još uvijek proučava problem mora i rijeka, te nam iznosi sva njihova bogatstva, sve nuance, tako da poznavaoce morskih ljepota, a i nepoznavaoce napunjuje živom žudnjom za vatrenim zapadima na čistom horizontu i slatkim ljuljuškanjem na tihim talasima.

Uvodić je satiričar. To je jedini karikaturista većega stila kod nas. Njegovim karikaturama se ne možeš naprosto smijati, jer zabadaju u srce i previše oštar žalc. Inače su slike prelijepe jednostavnom tehnikom, čistim bojama, a često su i gracijozne. Aralica i Šulentić su iznijeli svoje dojmove puta po Španiji i Sjevernoj Africi. Zemlje o kojima se još kod nas bajke pričaju morale su izazvati doličnu radoznalost. Pa tako je i bilo. Vidjeli smo šarolikih stvari. Svilene i platnene vašare sagovima karakterističnih boja, lijepe Afričanke, portrete crnaca i mješanaca, a zatim prizore iz raznih gradova, veličanstvene džamije i kuće od gline. (Kad bi se takve kuće mogle u Zagrebu

graditi, sigurno bi se lako riješilo stanbeno pitanje. Ali u Africi ne pada kiša, a kod nas osobito ovog proljeća pada u tolikoj mjeri, da bi se sve takove kuće naprosto rastopile).

Mirko Rački je donio nešto nova. Obogatio je našu umjetnost radovima trajne vrijednosti. Izražavajući se na poseban način sa stimmungom a fresco, otkrio je ljepotu godišnjih doba, donio bajnost orijentalne priče, istaknuo privlačivost narodne pjesme i legende, riješavao problem ženske psihologije i segnuo u podzemlje u društvu s neumrlim Danteom.

Emanuel Vidović baš sada izlaže. Sada u jeku proljeća. On nenatkriljivi poznavalac mekih sutona, ljubičastih magala, što se rađaju u jutrima na morskoj površini u šumama u žarkim podnevima. Emanuel Vidović razumije prirodu kao malo tko. On zna prodrijeti u njene najintimnije strane, on zna kroz tanku koprenu finih pramenova da predukoko zađe. Mi se čutimo opčaranima i ne možemo se lako od njegovih radnja otrgnuti. Mirna morska površina, šarovita dalmatinska obala i mistični „Angelus“ ostavlja neizbrisivu uspomenu.

Od kipara su se pokazali Meštrović i Skarpa. Meštrović se je otkrio u novom ruhu, ne više kao umjetnik narodne energije, nego kao psiholog, koji moderna nazaranja izražava biblijskim motivima. Skarpa je darovit kipar, bez reputacije, samouk, preko kojega se ipak nije dalo mučke proći.

Još dvije o religioznoj umjetnosti. I to samo o Rašici, Antoniniju i Izu Kršnjavom. Rašica je dobra duša, al ne zna dati duboke mistike. Sv. Ante Padovanski kod Franjevac je lijepa izgleda, kao i njegova „Bogorodica“ tepana u srebru, al imade tu spomenutu manu. Antonini je svoju fresco sliku pre-

cizno izveo. Vidi se da je dugo proučavao crkvenu umjetnost. Njegova je slika divan ures hrama Božjega i bilo bi poželjno, da više onakovih slika okiti naše crkvene zidove. Izo Kršnjavi nije profesijonalni slikar. On je pokušao da iznutarnje pobude naslika sv. Franju gdje propovijeda pticama. Slika ima ipak lijepih odlika i čini ugodan dojam, samo je stara i nema mnogo osebnosti.

Time bismo završili. Naravno da smo ovdje iznijeli imena, koja znače pozitivnost u našoj umjetnosti. Umjetnike treće kategorije smo ispustili, jer je to bolje i za njih, a bilo bi korisnije, da neki i ne izlažu; tako bi prištedili publici neugodna raspoloženja.

Uostalom još jednom naglašujemo: Imena Meštrovića, Krizmana, Račkoga, Vidovića i dr. reprezentiraju nam jaku falangu, koja još nije izvršila svoju misiju, a koja stvara jaku, visoku i duboku jugoslavenšku umjetnost. Njezin velik dio je već stvoren.

A. Padovan stud. med.

„Mladost“*. Toliko željkovana „Mladost“ opet je ugledala svjetlo. Prvi broj izišao je doista biranim sadržajem. Predratna „Mladost“ vršila je jednu veoma važnu misiju. Bila je na visini i svatko ju je sa veseljem primao u ruke. Kako se već iz prvoga broja vidi, ova nova ne će zaostati za njom. Za to jamči urednik. Samo bi bilo poželjno, da je ispunjaju sami omladinci. A nadam se, da će se u najskorije vrijeme i opseg povisiti, jer vjerujemo u zanos naših omladinaca, koji će za svoje glasilo dati sve, što budu mogli.

Svima drugovima preporučamo, da porade za „Mladost“ i da je

* Glasilo hrvat. katoličke omladine. Izlazi mjesečno jedamput. Izdaje: Hrvat. katolički narodni Savez u Zagrebu.

svakome omladincu ture u roku. Omladinski pokret je za našu akciju najodlučniji. B.

Slovenska stenografična čitanka, sastavil in priredil profesor Adolf Robida, je zišla v prav lični opremi in krasni avtografiji prof. Osane v Jugoslovanski knjigarni in se prodaja po K 32 —. Cena je za današnje draginjo z ozirom na krasen papir in prvovrsto tehničko-litografsko izdelavo prav nizka. Stenografična čitanka je bila že dolgo živa potreba vseh, ki so se učili stenografije. Njena vsebina je vsestranska, poleg liričnih in epskih pesmi ima tudi leposlovne pisatelje prenesene v stenogram. Zastopani so: Cankar, Finžgar, Župančič, Sardenko, Aškerc, Gregorčič, Prešeren, Jenko i. t. d. Potemtakem je čitanka prava antologija slov. pesništva. Pa tudi znanstvene rasprave in narodopisne črtice so našla prostora v čitanki. Knjiga se opira tudi na našo novo domovino in na srbsko zgodovino in prinaša na prvih desetih straneh stenograma samo domorodne in domoznastvene seslavlke. Prav dober in informativen je članek o razvoju in zgodovini slov. stenografije, ki bo služil vsem, ki se zanimajo za tesnopisje. Trgovske šole imajo zadnje polo knjige na razpolago kot strokovno čtivo: kreditna pisma, kupno pogodbo, pobotnico, odstopno pismo i. t. d. Prof. Robida se drži v stenogramu strogo četrte (nove) izdaje Novakove stenografije, ki mu je knjigo tudi kot dovršitelju slov. stenografije posvetil. Knjiga je sestavljena tako, da jo rabijo lahko srednje, trgovske in meščanske šole. Ob koncu korespondenčnega pisma bo knjiga izborna služila za poglabitev in dovršitev učne snovi, ob pričetku debate pa kot ponovilo. Knjiga in misel. Sten. Čitanke je pri Slovencih prvi tozadevni poizkus in se bo pogotovo prav dobro obnesla tudi v praktični uporabi.

Talijanska knjižnica „Savremenih pitanja“. Pod skromnim naslovom „Quaderni dell' ora“ dobro poznati katol. tiskar. zavod „Fiorentina“ u Florenci počeo je izdavati tu zgodnu knjižnicu. Cilj joj je da upućuje katol. Talijane u svim vjerskim, socijalnim, političkim i literarnim prilikama naroda u svijetu. Tu knjižnicu toplo preporučujem našim ljudima, koji poznaju talijanski, eda se upoznađu sa etničkim, religioznim i socijalnim prilikama u svijetu. O našem narodu najavljene su do sada slijedeće knjige: Politički i vjerski nacionalizam u Hrvatskoj; Katolicizam u Sloveniji; Pravoslavlje i katolicizam u Srbiji; Istočna crkva i bugarska shizma. O nama Slavenima ima još: Narodni sabor ruske crkve; Ruska crkva i boljševizam; Poljski katolicizam u Romaniji; shizmatični reformizam u Českoj i t. d. Učenost i genijalnost glavnog urednika te knjižnice O. Aurela Palmieria, poznavaoa svih slavenskih jezika, najbolja je garancija o ozbiljnosti te knjižnice. Palmieri je već dobro poznat kao pisac „Theologia Dogm. Eccles. Graeco-Russicae“ i Ruska crkva. Preporučujemo.

Stražar s Jadrana.

Problem ženskoga akademskoga študija. V preteklem desetletju je žena dobila enakopraven dostop na vsučilišće. Od tega časa vedno narašća število slušateljic na raznih fakultetah. Kar je bilo nenavadno — postaja običaj.

Toda je li žena sploh sposobna psihično in fizično za viši študij? — V duševnem razvitku žena ne zaostaja za mužem. Izkušnja dokazuje, da se akademičarke ravno tako z vnemo posvete izabranemu študiju ter da enako uspešno polagajo izpite kot njihovi kolege.

Zdravniško se prigovarja telesni sposobnosti. Res je, da je žena šibkejša, njen prirodni telesni ustroj neugodnejši za nemoteno delo, ali, da je pri študiju znatno ne ovira zopet dokazuje dober uspeh.

Da bi višji študij kvarno vplival na poznejše zdravje, na živce i t. d.? Vemo, da je na univerzi več prostosti kot pri prejšnjih študijah in da tu zdravje nič več ne trpi kot pri kakem drugem poslu, ki ga opravljajo savrstnice akademičark, ki so že nastavljene v raznih službah. —

A zakaj naj bi sploh žena dalje študirala? Čemu koristi to? Je li tudi ona zmožna širiti znanstveni napredek? Se li v tem oziru lahko meri z možem? — Imamo dosti velikih izumiteljev, genijev na vseh poljih znanosti in umetnosti, ali ženska imena se med njimi skoraj ne spominjajo. Zato ženi sploh odreka jo ono originalno stvarjajočo silo, ki jo vidimo pri možu. Pravijo, da če bi jo žena čutila v sebi, bi jo bila morala udeležiti v stoletjih preteklosti, k ljub vsem oviram in zaprekam, vsem neugodnim in nepovoljnim prilikam; kajti tudi mož si je moral sam priboriti priznanja in uspeha svojim idejam, tudi on ni našel ničesar danega in pripravljenega, sam si je utiral nova pota. — Ali če nima žena toliko samotvorno moči, ima zato neko drugo posebno žensko prirojeno sposobnost: da tudi v znanosti upotrebi svoj praktičen gospodinjski smisel, svojo fino čutečo in slutečo žensko naravo. Ona v tem, kar je že poznanega odkritega, pripravljenega, pripomore do novih vidikov, pomaga izčrpati uporabo umotvora v smeri in smislu, ki možu ne pride niti na um. Saj vemo, kolik vpliv so imele poznane izobražene žene na razne velike znamenite može ter da tudi v politiki žene dostikrat igrajo važno posredovalno vlogo.

Kaj bi nam pa tudi koristilo, če bi vsi samo ustvarjali, a ne bi nihče tega uporabljal, kar imamo. Zato so tudi oni, ki znanost in umetnost širijo, ravnotako zaslužni kot oni, ki so nam jo ustvarili. In med te nosilce, graditelje znanstvenega duševnega blagostanja lahko uvrstimo ženo kot enakovredno možu, bodisi da neporočena vrši svoj poklic, ali pa, da postane žena-mati.

Toda koliko ugovorov zopet tu: če se žena poroči, kaj ji potem koristi ves njen študij? Ni res, da bi morala biti izobražena žena slaba gospodinja. Toliko je resno učenje tudi vredno, kot ono lahkoživo, duševno-plitvo življenje, v katerem posebno dekleta iz „boljših hiš“ čakajo pravega ženina. — Če izobražen sin spoštuje svojo preprosto mater, koliko več zaupanja bo lahko imel do nje, ako mu bo lahko ostala zmožna, modra svetovalka tudi za čas njegovega višjega študija, ker ji ne bo veljal izgovor: „mati, ti ne razumeš tega“ — ker je bila ona sama pred njim prehodila isto, njegovi slično pot.

Gotovo je razumljiva in najidealnejša zahteva, da dobra ženamati-gospodinja ne more vršiti nobenega drugega posla. Ali dokler bo življenje borba za košček vsagdanjega kruha, se to načelo gotovo ne bo moglo dosledno izvesti za visoko izobraženo kot za preprosto ženo.

Toliko se še vedno prigovarja ženskemu akademskemu študiju. Ali vsa pomišljanja proti so prazna in ovrgljiva. Drži samo en prigovor: da se žene same še vse premalo resno zavzemajo za to vprašanje. Ne gre se tu za nikako tekmovanje z možem, nego ženski akademski problem se mora promatrati s specialno ženskega stališča kot ženska vprašanja sploh.

Izobraženo ženo čaka še lepo, veliko polje kulturnega delovanja. Gotovo ji je najbolji prikladen učiteljsko-vzgojiteljski poklic. Žena sama mora sodelovati, da se preustroji vsa deklinška vzgoja. Samo od žene moremo pričakovati prave ženske psihologije, ki nam bo odkrila še nerešene tajne ženske duše. Na socijalno-karitativnem polju se istotako odpira akad.-izobraženi ženi širok delokrog bodisi kot zastopnici prava ali pa v zdravniški službi.

Vseh velikih, lepih kulturnih nalog pa bo svestna in zmožna najbolje le moralno visoka, trdna žena. Taka se bo mogla ohraniti za čas,

vseh svojih študij, ako ji ostane svešla spremljevalka trdna, živa vera, ki jo prava izobrazba more samo utrditi ter ji nikakor ne nasprotuje. Zato naj ta izobrazba ne bo enostranska, v tem oziru nam reč, da tudi versko-znanstvenoga napretka ne zanemarija. Tega morejo dati vsaki akedemičarki naša katol. društva, ki, upam, da jih znamo ceniti vsi, ki jih poznamo s prave strani in iz pravih virov. —

Novi časi, nove prilike zahtevajo vseobče prenovljenje. Zato naprej k vsevišji, vsepopolnejši ženski izobrazbi!

Agneza Kosec.

LISTAK.

Za duhovnu obnovu.

Jelo putnikâ.

„Andeoski Kruh je eto
Putnicima jelo sveto,
Ne smije ga jesti pseto:
On je djeci jestivom“.
(Sekvencija tjelevske Mise).

„Bit ćete kao bogovi“, slaga Zmija prvim ljudima. „Ostavite Boga i budite sami bogovima“, dovikuje nam Zmijina kći nevjera. Međutim kao što prvi ljudi osjetiše, da su bez Boga ništa, tako i moderni čovjek uviđa svoju golotinju i tužno se šmiješi nad svojim jadnim „božanstvom“. Kako nam jakim riječima o o tome govore bezbrojni konvertiti 19. i 20. vijeka po Evropi i Americi!

A gle nasuprot sličnih Božjih beseda: „Ja rekoh: bogovi ste i sinovi Svevišnjega svi vi!“ (Ps. 81, 6.) U kršćanstvu se ispunije od riječi do riječi. Voće s „drвета poznania“ uze čovjeku život, voće s Križa — drвета života — vrati čovjeku život, uzdiže ga do Boga.

U sakramentu krsta počesmo živjeti nebeskim životom. Kao što zemaljski život treba hrane zemaljske, tako nebeski treba nebeske. I Krist nam daje tu nebesku hranu, daje nam Euharistiju. Bez nje bismo bili u duhovnom životu čovječuljci, kržljavci, bez nje nam nema pravoga života. Isus kaže: „Ja sam kruh

života... Tko od ovoga kruha jede, živjet će uvijek. A kruh, koji ću ja dati, tijelo je moje za život svijeta. Zaista, zaista vam kažem, ako ne budete jeli tijela Sina čovječjega i pili njegove krvi, ne ćete imati života u sebi.“ (Iv. 6.)

Evo našega jela na putu k svetim vrhuncima, evo nam najjačega pomagala da postanemo kao Bog. „Jelo velikih duša“, kaže sv. Augustin. Dok naše tijelo pretvara uzetu hranu u sebe, dotle ovo uzvišeno jelo, kad ga blagujemo, pretvara nas u sebe. Kao što vatra sve što zahvati preobraća u sebe, tako i božanstvena euharistijska Vatra preobraća nas u sebe, čini nas sličnima Bogu.

Što ovaj sakrament pokazuje spoilašnjim znakovima, to on i djeluje u nama. Njegov lik kaže, da je to „nebeski kruh i nebesko vino za hranu duše“ (Sv. Toma), i on će po tom djelovati na dušu kao što zemaljska hrana djeluje na tijelo. Materijalno jelo ipiće život tjelesni u država, jača, oporavlja i veseli. Sve to izvodi i presv. Euharistija u duši. Ona uzdržava u nama život nebeski krijepeći nas u boju protiv davla, svijeta i nas samih s našom trostrukom požudom: ohološću, lakomošću i tjelesnošću. Ona nas čuva od duševne bolesti, t. j.

Iakoga grijeha. Ona nam jača život u duši, hrani naime na krstu dobiveni život, povećava ga i usavršuje u svakom pravcu kao ni jedan drugi sakrament. Ona oporavlja našu dušu, vraća joj što je izgubila svojim nesavršenostima i malim grijesima. Ona daje duši radost, utjehu i slatkoću, s kojom se ne može isporučiti nikakvo veselje zemaljsko. Poznaju tu radost više manje osobito duše, koje "gladuju i žedaju pravde", koje teže za pravim dubokim kršćanskim životom. Lijepo je opisuje Francis Jammes: "Ne misli, da će tvoj Bog u tebi jako klikati. Sjedeći posred svojih kod ove Gozbe govori Krist tako tiho, da ga jedva čuješ. Ali dobrza nešto neiskazano i nježno hrani dušu božanskim kadom i razvedrava je..." (L' Eglise habillée de feuille, 38.) To je uzdizanje duše dragocjeno. Ono divno olakšava borbe, zaslađuje žrtve, daje lavsku srčanost i snagu da radiš za Boga, za narod, za posvećenje svoje i posvećenje drugih, daje orlujski polet lijepoga svetoga idealizma.

Eto krasnih božanskih plodova presv. Euharistije. Imajući njih pred očima trsi se Crkva u novija vremena, da opet oživi i raširi često primanje svete pričesti, "kako je to bilo u prva vremena kršćanstva, kako određuju crkveni sabori, kako uče Oci i sveti ljudi svih vjekova" (Leo XIII.)

"Svetinja svetima", povikivala je Crkva u drevna vremena onima, koji su pristupali k stolu Gospodnjemu. Razumije se samo sobom, da onaj, koji ide k sv. pričesti, ne smije imati na duši teškoga grijeha. Glasoviti P. Segneri pripovjeda o jednomo mladom čovjeku u gradu Dukali na Filipinima, koji se svetogrdno pričestio. Smijesta je osjetio strašne boli u tijelu, tako da je morao ostaviti crkvu. Vani je povratio hostiju i ispljunuo u neki blatni kut na ulicu. Čim se to dogodilo, nestalo je boli. Čini se, da je Gospodin htio ovim događajem reći, kako mu je lakše podnijeti, da ga bace na ulično blato, nego da stanuje u blatnoj duši. Kakvo užasno zlo počinja, tko se svetogrdno pričesti, vidi se i po onim strašnim kaznama, kojima je Bog već ovdje na zemlji znao ošiniti takve svetogrdnike, o čemu nam znaju dosta pripovjedati i učitelji duhovnoga života i sami vjernici.

Za čestu se pričest traži danas prema odredbi Pija X. samo to, da duša bude čista od svakoga teškoga grijeha i da uz to ima pravu nakanu. Prava nakana stoji u tome, da ne pristupaš k stolu Gospodnjemu od navade, taštine ili poradi ljudi, nego od ljubavi k Bogu i od želje, da ovim božanskim lijekom liječiš svoje slabosti i mane, da budeš

pravi, kreposni, potpuni kršćanin, kršćanski značajnik.

Istina, pristoji se, da oni, koji primaju često i svaki dan svetu pričest, budu i bez lakih grijeha, barem posve hotomičnih, i da nemaju ni sklonosti k lakim grijesima. Ali je ipak dosta, da nemaju teškoga grijeha i imaju volju, da ne će u buduće grijesiti. Tako će se pomalo oslobađati i lakih grijeha. Ako to ne bi bilo, već bi nasuprot uvijek, jednako i hotomice padali u iste pogreške, bio bi to znak, da im nedostaje dobra nakana. Takvima česta sveta pričest ne bi koristila, već bi im bila na štetu. To isto vrijedi i za one, koji se ne bi kako treba pripravljal i zahvaljivali za svetu pričest.

Koji često primaju svetu pričest, neka svakako naruče djelo: Walter: Presveti Oltarski Sakrament. Iz toga će se izvrsnoga djela naučiti da primaju kako treba uzvišenu svetinju. Dobiva se kod Uprave "Glasnika sv. Josipa", Zagreb I, Samostan milosrdnica.

Da, nada sve trebada da se priviknemo dobro zahvaljivati iza sv. pričesti, drukčije bismo bili vrlo neuljudni prema božanskom Spasitelju, a ujedno bismo pustili, da tolike od Boga nam ponuđene dragocjene milosti uludo propadnu.

Koliko vremena da zahvaljujemo? Barem četvrt sata, ako je moguće i više. Sveci su zahvaljivali čitave sate.

Po vezi se s euharistijskim Spasiteljem dijeli sav katolički svijet u duše gorljive, mlake i nevaljane. U prvi red idu oni, koji ga primaju često, ili svaki dan, dostojno i s pravom pripravom i zahvalom. U drugi red oni, koji ga primaju često, bez prave priprave i zahvale ili ga primaju rijetko. Među trećima su pak svetogrdnici i svi oni, koji se niti jedamput na godinu ne pričeste, a mogli bi se pričestiti.

Paul Verlaine u glasovitim svojim sonetima prepire se s Isusom, tvrdeći da nije dostojan ljubiti Boga, a Isus mu dokazuje da Ga mora ljubiti. On ga upućuje i kako će doći do te ljubavi. Veli mu: "Podi s mutnim neznanjem svoga srca prema raskriljenim rukama moje Crkve kao što ova leti na lilijan rastvoreni. Približi se momu uhu. Ponizi se tu i budi kako treba iskren. Reci sve bez trunke oholosti i poljepšavanja i prikaži mi cvijeće odabranoga pokajanja. Onda slobodno i prostodušno pristupi k momu stolu i ja ću te blagosloviti divnom gozdom, kod koje je i sam anđeo samo nazočnik, i pit ćeš Vино nepromjenljive loze; njegova snaga, njegova slatkoća,

njegova dobrota učinit će, da tvoja krv buja u besmrtnost. Pazi, da sačuvaš smjernu vjeru u ovu tajnu ljubavi, po kojoj bivam ja tvojim tijelom i duhom, a nada sve dolazi što ćešće u moju kuću da tu primaš Vino, koje gasi žeđu, i Kruh, bez kojega je život izdajstvo . . ." (Sagesse IV. I.)

Eto Pomoćnika, koji će i nas voditi na goru Ljubavi, uz kojega ćemo orijaljskim koracima stupati putem kršćanske savršenosti. Drugovi! onamo k Njemu, k Njegovu presvetomu stolu, kod kojega se „uvijek obnavljano Čovječanstvo zastavlja časom u hodu i blaguje Kruh Života, što se umnožava u Arki, i opet kreće put Zemalja Vječnosti". (Francis Jammes I. c.) Evo bezdanih Bunara energije, sa kojih su se napajali sveci i borci Isusa Krista, na kojima su se krijeptili O' Connel, Venillot, Windthorst, iz kojih su crpli snagu i naši dragi pokojnici Eckert, Rogulja i drugi. Pristupajmo i mi onamo, pristupajmo često, po mogućnosti i svaki dan, dobro se pripravljujući i zahvaljujući, pristupajmo kao janjci, da se odonud povratimo „kao lavovi što izdižu ogranj" (Sv. Ivan Zlatousti). Neka gori duša naša tihim stalnim neprestanim čeznućem za svetom kućom Gospodnjom i Kruhom anđela, Kruhom djece Božje. „Kako su mili stanoviti tvoji, Gospode nad vojskama! Gine od želje dušo moja za dvorima Gospodnjim. Srce moje i tijelo moje klikće za Bogom živim . . . Žrtvenici tvoji Gospode nad vojskama, kralju moj i Bože moj!" (Ps. 83.)

Internacijonala.

Svestudentski kongres u Pragu.

Imao je dva velika rezultata, javile su češke novine: 1. Bio je republici koristan, jer gosti, kojima se svidjelo kod nas, kad se vrte, širit će u svojem zavičaju, kako je lijepa naša zemlja i kako uljudna. To je, vele, bolje, nego dati novce za propagandu štampom. Dakle politička svrha. 2. Nekoji tuii gosti u Pragu su se zaručili, zaikast će češko državlistvo, provest će u Češkoj svadbenu putovanje itd. 3. Što se tiče izvršenoga posla, glas štampe nije jednomišljen. Jedni vele, da se izvršilo mnogo, drugi, ništa.

Dopustit ću sebi uz ovo nekoliko primjedaba. Uz 1. Samo slijep ne bi vidio, da je naša vlada plaćala kao da ne dijeli od svoga. Sasvim je dakle shvatljiva žalba nekoga engleskoga študenta, da ne može potrošiti na dan ni dvije livre sterlinga t. j. 600 č. K. Imaju zašto hvatiti našu zemlju, jer su učinili mnogo izleta i svidalo im se, osim u Mor. Ostravi,

u kojoj nijesu imali gdje da noće. Uz 2. Ne žalimo one djevojke, nego one tudince, šta će s onim gospodicama. Uostalom pazar kao pazar, a engleski ili francuski buržuji jednak je češkomu buržuju, bio on istom u zametku, kao študent. Ovim načinom ne će u velike opšteniti češko ime i uvjeren sam, da će neko od ono danas sretno dvoje još jednom grdit g. Beneša, što je jednom novčano omogućio ovaj kongres. Uz 3. S onim poslom mučna je stvar. Kod izleta čovjek nevoljko radi pa nije za čudo, što se treća komisija nije uopće ni sastajala. A one dvije, koje su se sastajale, nijesu izvršile mnogo. U Pragu imaju brojni kabareti, štantani, pozorišta, a tuii gosti su imali novaca. Pa onda da rade? I šta su htjeli raditi? Jedinstvena sveštudentska svjetska organizacija, to su, kažu, htjeli raditi. Ali gdje su Nijemci, Madžari? Englezi su se svadali sa Skotima, Francija i Belgija bile su protiv sjevernim študentima itd. itd. Na čemu hoće da je sagrade? Imaju li misao koja bi sjedinjavala? Oni hoće da budu nekonfesijski. I pri tome hoće da se zovu sveštudentska organizacija. Gdje zastupaju sve študente i tko ih zastupa? Kod nas zastupa g. Kopecky češko študentstvo u Svenarodnom Savezu. Poslužit ću se ožetom karakteristikom. Jedan Nizozemac pita g. Kopeckoga:

Zašto nijeste pozvali katoličke študente na kongres?

G. Kopecky: Svi smo katolički študenti.

Nizozemac: Kako, to nerazumijem, ta u Pragu su katolički študenti organizovani u Češkoj Ligi i u Ustredi (Središtu)?

G. Kopecky: Kod nas Svaz spaja sva društva i u njima su katolički študenti. Češki študenti su katolici.

Nizozemac: I vi ste također katolici?

G. Kopecky: Ja sam socijalista. Ali to je odviše dosadno.

Nizozemac: Onda nijeste katolik.

Časak štutnja.

Nizozemac odlazi i misli u sebi:

Nazovi kongres.

Pred dvije godine počeo se Svaz čeških študenata iznova organizovati. I tada su Liga i Ustredi bili pozvani ispred katoličkih študenata. Pregovori su se razbili. Pogadao se s njima g. Kostečka, inače soc. demokrat, ali pošten čovjek. Iza radnoga kongresa došao je u prostorijske Ustredi katol. študentstva g. Fialka, da pregovara s nama o suradnji. Zhtjevali smo kao preduvjet daljemu pogadanju, da se ukinu naredba Svaza, da katol. študent ne smije biti član nikakoga društva, bilo fakultetskoga bilo pokrajinskoga. To nije bilo ispunjeno.

Pred brojenjem pučanstva izdao je Svaz čehoslov. studentstva poziv svemu čehoslovačkomu studentstvu, u kojem se čitaju ove rečenice:

Glavna skupština Središnjega Saveza čehoslov. studenata, držana u Pragu u danima 30. siječnja do 2. veljače 1921. prinosi vrući poziv svim čehoslovačkim studentima bez razlike škola, da poslušaju glas svoje savjesti i ne ostaje gdje je samo po imenu, nego da u duhu svoje povijesti izvodi konsekvencije iz sukoba svojega čehoslovačkoga ideala istine i slobode vjere sa tudim rimskim shvaćanjem i o 300 godišnjici bjelogorske osvete i silovite protireformacije obračuna sa drugim iz Beča neprijateljem — sa rimokatoličkom crkvom!

Kolege i kolegice! neostajte indiferecentni, kad je red otvoreno priznati boju: ili sam komadan, opsežan ili ravnodušan i pružit ću rimokatoličkoj crkvi izdašno oružje matične pripadnosti, ili ću učiniti na što me nužno vodi povijest, zdravi razum i pošten značaj — istupit ću iz crkve, međunarodne jedinice, tuđe našemu duhu i našem mišljenju.

Uoči prvoga brojenja naroda u našoj državi pripominjemo: vršite svoju dužnost i istupite na vrijeme iz crkve rimokatoličke, da ne bude u dan brojenja — 16. veljače 1921. — ni jednoga matičnoga čehoslovačkoga studenta u rimokatoličkoj crkvi.

To su učinili katolički studenti prema svojoj majci, katoličkoj crkvi. Jesu, ako nijesu lašci, gori nego psi, jer psi ne laju na svoje. I ljudi ovakvih svojstava rade ispred svega čehoslovačkoga studentstva. I ti ljudi zastupaju ih pred tuđinom. Da ima češki student u sebi ponos, ne bi se ni obazro na njih, a pogotovu ne bi im se dao zastupati! Ili su ti studenti kao g. Kopecky?

Isti Svaz na kongresu, kojemu je pro-tekto- bio g. predsjednik Masaryk, koji je istupio iz katoličke crkve, u zaglavlju svojega letaka dao je naslikati crkvu sv. Vida, simbol svega češkoga katolicizma. Isti Svaz nije ni riječju spomenuo u svojim dopisima u tuđinu, da je taj kongres priređivan od bezvjerskoga studentstva. Govorio je, da zastupa sve čehoslovačke studente. — Lažljivci! Isti svestudentski Svaz odbio je zastupnike katoličkoga španjolskoga studentstva, kojega ime organizovanoga 14.000 a primio je zastupnike liberalnih studenata, kojih ima — 600. Čini se, da komediju, koju igra Svaz u Češkoj, igraju u tuđini tako zvani Narodni Savezi. I sada naprave ta gospoda izlet u Prag, dobro se provedu i igraju se zastupnika svih studenata.

Je li to lijepo?

Gospodine Kopecky i svi vi slični, pazite se! Redom rda po družini hoda, a poštenje je vrlina i u Čehoslovačkoj republici, premda se tako ne čini.

Organizacija „Talijanske katoličke ženske mladeži“. Apoštolska duša pok. kardinala Ferrarija, nadbiskupa u Milanu na početku 1918. odobrila je namisao, da bi se počelo sistematski organizovati katol. žensku mladež njegove biskupije. On se nadao, da će preko djevojke, buduće majke Italije, povratiti Krista u obitelji. Tako se počelo osnivati u svakoj župi milanske biskupije „Org. kat. ženske mladeži“. Glavni cilj tih organizacija bio je i jest vjerski, moralni, prosvjetni, socijalni pa i strukovni odgoj članica. Da uspjeh bude bolji, osnovana je u Milanu „škola za agitatorice“. Ta je škola otvorena svakog blagdana poslije podne i uspješno djeluje. Svršene učenice idu za isto vrijeme po selima, te drže predavanje među seoskom ženskom omladinom. Tako se pokret sjajno raširio.

Djelovanje „katol. ženske mladeži“ u Milanu svratilo je na sebe pozornost sv. Oca Pape Benedikta XV., te je on to ne samo odobrio, već iskazao želju, da se taj isti pokret raširi po cijeloj Italiji. Dne 28. septembra sv. Otac je odobrio pravila „talijanske katol. ženske mladeži“. Poslije šest mjeseci ozbiljnog rada, organizirana ženska mladež imala je 50 dijecezenskih saveza sa 700 društava i 50.000 članica.

Da se pokret i teoretično što bolje popularizira vič. Olgiati napisao je knjigu: „Novi vidici ženske mladeži“, u kojoj opisuju, kakve moraju biti ideje vodilje u vjeri, u socijologiji i u prosvjeti tih organizacija. Ta je knjiga doživjela u 2 godine četiri izdanja, a rasprodana je u 40.000 primjeraka. Jasno je, da bi ta knjiga veoma dobro došla našoj ženskoj mladeži. Stoga bi trebalo poraditi, da se naše ženske organizacije upoznaju s njome preko naše: „Zore-Luci“.¹

Stražar sa Jadrana.

Socijalno gibanje.

Socijalna organizacija u Francuskoj. Action Populaire. Action populaire je institucija Isusovaca, osnovana 1903. u Reimsu, za obnovu društva socijalnom odgojom puka u kršćanskom duhu.

Razvoj. Počevši 1904. s izdanjem „Annuaire-Almanach“, s ponešto čudnim razredjenjem građe po mjesecima, razvio

¹ Mislim, da će dogodišnji urednik s veseljem primiti opširniji prikaz te knjige. (Ured.)

se do pred rat u moderan socijalni samostan, analogan velikim znanstvenim samostanima srednjega vijeka, koji su bili čuvari i pioniri kulture.

1905. izdaje već malu socijalnu ensiklopediju u „Guide social“, koji bi izdavan do 1909.

1907. počinju izlaziti „žute brošure“. genijalna ustanova za populariziranje kršćanske socijalne doktrine, gdje je na nekoliko stranica podana okosnica pojedinog problema.

Počevši od 1908. s izdavanjem „Rèvue de l'Action populaire“ spaja se populariziranje doktrine sa znanstvenim izlaganjem.

Sa god. 1910. stupa „Action populaire“ već na internacionalno tlo s izdavanjem „Année sociale internationale“, koje se nastavlja sve do rata 1914.

Rat uništava s formalne strane sve ove tečevine od 10 godina razrušenjem zgrada i sve građe u Reimsu.

Djelovanje. Rad za odgoju puka ide u 2 smjera: širenje kršćanske soc. doktrine putem štampe i putem konferencija.

Edicije „Action populaire-a“ u svojem potpunom razvoju namijenjene su bile: 1. izgrađivanju kršćanske socijalne doktrine. 2. znanstvenoj dokumentarnoj informaciji za socijalne radnike, propagatore, 3. širenju kršćanskih socijalnih principa u puku. Time kao da je bila izgrađena potpuna jedna škola za socijalno obrazovanje i za socijalnu odgoju počevši od stupnja normalke pa do najvišega visokoškolskoga stepena. Ovo je bio dakako metodički razvoj, a ne historijski.

Normalnom, pučkom obrazovanju bio je namijenjen godišnji „Almanach“ (u 100.000 primjeraka), brojni religiozni i socijalni prikazi u formi proglašenja (u 6 mjeseci bi razdijeljeno po 1 milijun i po kom.) a počevši od 1912. socijalni časopis za puk „Peuple de France“, koji je godinu pred ratom ima 17 hiljada predplatnika.

Višemjesečno obrazovanje služila „Rèvue de l'A. P.“, koja je izlazila dva puta mjesečno, a imala je mjesečni prilog „Courier des cercles d'études“, namijenjen za orijentaciju studija omladinskim društvima, a svaka 2 mjeseca donosila je prilog „Vie syndicale“.

Najviše je obrazovanje pružala znanstvena revija „Le Mouvement social“ počevši od 1910., koji je sa višejezičnim člancima počeo zadobivati internacionalni karakter. Internacionalni je karakter razvila glasovita svjetska revija „L'Année sociale internationale“ (od 1910.—1914.), koja je bila najodličnija revija te vrsti na svijetu.

Tako je bogata riznica znanja skromnih redovnika tekla periodično po cijelom francuskom narodu, da istrošene i

iskvarene stanice narodnoga organizma zamijeni novim i zdravima.

U istu je svrhu bilo izdano oko 400 žutih brošura s najaktuelnijim traktatima, koje su služile kao priručnik ljudima od rada i propagande.

U 10 godina (1903.—1914.) svojega rada izdao je Action populaire: 56 knjiga, 395 brošura, 150 proglašenja u ukupnom broju od 45.000 stranica, svako gotovo izdanje sa više od 1000 primjeraka, a ovamo nijesu uračunati časopisi.

Osim ovoga pismenoga rada akcija se širi i na izravno djelovanje putem konferencija.

1. Action populaire je iznio originalni način socijalne odgoje klera sa socijalnim duhovnim vježbama. Svećenici se skupili kao na redovite duhovne vježbe i započeli s duhovnom jutarnjom kontemplacijom, a nastavili su sa studijem aktuelnih socijalnih problema. Studij se svršavao opet s duhovnom konsideracijom.

2. Sindikalni dani, tečajevi namijenjeni sindikalnoj organizaciji.

3. Tjedna proučavanja doktrine, na koje se skuplja kler i omladina.

Svih je tih konferencija i tečajeva održano do pred rat (1903.—14.) oko jedne tisuće.

Rat je strašno poharao ovo djelo modernih redovnika. U jeseni 1914. njemačke baterije razorile do osnova zgradu s bogatom knjižnicom i riznicom rukopisa, kolekcija, nacrti. Tek sitan dio spasiše redovnici na brijegu, dok je direktor ovoga veličanstvenoga rada ostao motreći rušenje 10-godišnjega truda.

Iza rata sakupljeni redovnici, njih dvanaestorica, počese s mravljim marom sakupljati ogarine. Sada su privremeno smješteni u najmljenju kući u Noroy-le-Seul, kraj Parisa, gdje počevši od g. 1920. urediše već priličnu biblioteku. Počese s ponovnim izdavanjem starih edicija, a sve one odlične revije skupiše u „Dossiers“, koji imaju da sadržaju prijašnji: „Rèvue de l'A. P.“, „Courriers des Cercles d'Etudes“, „Vie syndicale“, „Mouvement social“.

„Dossiers“ izlaze od siječnja 1920., 2 puta mjesečno u više zasebnih dijelova, koji se mogu metodički klasificirati. Svaki dio obrađuje zbijeno, dokumentarno jednu temu te služe socijalnim radnicima, naročito predavačima kao priručnici. Počevši od 10. prosinca 1920. sadržavaju svaki mjesec internacionalni prilog na 16 stranica, koji iznosi dokumentarne podatke o socijalnim pokretima u inozemstvu. Namjera je ovome prilogu, da podadu „Dossiers“-ima internacionalni karakter. Tehnički je uređeno tako, da se za svaku zemlju umeće posebni prilog.

To je evo rad ovih apostola kršćanske doktrine. Skromni kao pravi redov-

nici iznesoše bez imena ovo golemo djelo kršćanske kulture. Ovi bezimljeni radnici rade jedino za ideju. Samo moć i snaga pozitivne ideje krči im puteve. Nesebični, ne teže za momentanim uspjesima, kako je to oznaka političkih radnika. Ne upuštaju se uopće u polemike i ne oslanjaju se ni o što negativno. Jedino izlaganje pozitivne ideje bilo je kadro, da s uspjehom izmjenjuje osnove franc. društva. I po ideji i po djelovanju i po uspjehu sva ova je institucija prva ne samo u Francuskoj nego je takovom može da prizna i ostali svijet.

Paris, početkom aprila 1921. J. Š.

„Österreichs Völkerwacht“. Prije četiri godine osnovao je dr Ude, poznati sociolog i sveučilišni profesor u Gracu, društvo pod naslovom, kojemu je zadaća da očuva javni moral i da se bori svim dopustivim sredstvima protiv produkcije alkohola, duhana i ostalih raznih luksuznih predmeta, koji samo pospješuju bijedno socijalno i moralno stanje današnjeg ljudskog društva. Dr Ude je uzeo kao bazu za taj rad apstinentski pokret, te je u najnovije doba održao nekoliko ciklusa predavanja po bečkim crkvama i na bečkoj univerzi. Kako je opće poznato njemačka akademska društva (Burschenschaften) imaju određeno po svojim statutima uz menzure, još i svakog tjedna jednu pijanku, gdje mora svaki da popije onoliko, koliko zapovjedi njihov meštar. Istup iz društva, pa bio najopravdaniji, smatra se kao neka sramota i u poznijem životu, te stoga nitko niti ne istupi, ako je jednom već primljen za člana. Razlika između katoličkih i liberalnih burševa jest ta, što katolički burševi nemaju menzura. Kraj takovog staleškog stanja študenata naravno da je rad specijalno za apstinentski pokret dr Ude-a vrlo otežčan. — U prvom predavanju je dr Ude s velikim naučnim materijalom govorio o temi „Fantasie und Sittlichkeit“, a ton svega bio je, kako mladici treba jaka volja, koja će biti kadra svladavati fantaziju. Traži odlučno, da se javne kuće i ostala noćna zabavišta zatvore, a alkoholna pića, da se zabrane. Nabraja kao nepotrebno i škodljivo sredstvo po socijalni poredak ljudstva duhan. Njemačka je potrošila u jednoj četvrtini godine poslije rata za 4 milijarde maraka engleskih cigareta, a sam Beč za 1,800.000 K dnevno. Sve je to luksus, koji treba u korjenu uništiti. Alkohol, duhan i moda bacaju neđužnu djecu u ruke nemorala, a preko toga pospješuju socijalnu bijedu. „Naträg Kristu i riješili smo današnji socijalni položaj društva“, završio je jedno predavanje. —šl—

Tri stožera u socijalnom radu.
Naše je kat. daštvo pozvano na veliko

socijalno djelo. Namijenjena nam je teška socijalna misija i mi treba da se osposobimo za to svoje poslanstvo. Ta priprava mora se kretati u tri pravca: da stječemo socijalni osjećaj, da usižemo zdrava socijalna načela i da onda sve to protkamo čistom, nesebičnom ljubavlju za pravednost i za svog bližnjega.

Kako da probudimo u sebi socijalni osjećaj? Oči imamo da gledamo, uši da slušamo. Druže, otvori oči i uši, pa ako u tebi ima još iole što ljudskoga, ti si na putu, da dođeš u posjed tog socijalnog osjećaja. Obazri se malo oko sebe, prošeći se periferijom naših gradova i i gradica, pogledaj naša zapuštena sela, udi u tvornice, kaznionice, bolnice, raspitaj se za godišnje bilanse raznih banaka, velikih poduzeća, mjenjačnica, importa i exporta, zainteresiraj se za statistiku pomora, iseljivanja i t. d. Kad sve to vidiš, saznaš i na vlastite se oči o svemu uvjeriš, onda moraš doći do zaključka, da tu treba pomoći, lijeka. Ako nijesi „srca kamenoga“ u tebi se mora pojaviti samilost, sućut, socijalni osjećaj, da provedeš u djelo sedam milosrđa tjelesnih i duhovnih.

Ali nije dovoljan samo osjećaj, treba tu i pomoći razuma. Ti kao inteligenat pitat ćeš za uzroke svemu tome, a onda ćeš tražiti način, kako da pomogneš. Samo istina može dati življenje. Zlu, bolesti, treba sjeći u korjen, da mu se žile presijeku i iščupaju. Bludnja u načelima, u načinu, u svrsi, za kojom se ide, ovdje je veoma pogibeljna. Pred nama su razni sistemi: socijalizam, komunizam, solidarizam, liberalizam. Svaki od ovih ima svoje metode rješavanja socijalnog pitanja, fundira na suprotnim temeljima, a i u cilju se razilaze. Katolički dak mora biti na čistu što i kako hoće, mora da temelji svoj rad na zdravim principima, da dađe razloga svome uvjerenju. Zato nam treba dubokog socijalnog studija i praktičnog kršćanskog života. Memento nek nam bude zastranjenje kršćansko-socijalnog gibanja u Sillonu, kojega je Pio X. u posebnom pismu franc. biskupima „Notre charge a portolique“ javno i svečano osudio.

Uz osjećaj i idejnu spremu dolazi još volja, ljubav i oduševljenje. Zaludu nam uvjerenje, zaludu nam je i osjećaj, ako nemamo ljubavi, ako se ne znamo i ne ćemo da žrtvujemo. Bez žrtve nema uspjeha. Moramo se još iz mlada privikavati odricanju, žrtvi, moramo čelicit volju i učiti se živjeti za bližnjega. Male stvari utiru put velikim djelima.

Shvatimo i probudimo svoje veliko socijalno poslanstvo, podimo putem stvaranja novog društva kršćanske ljubavi i pravednosti!

Ex oriente.

Martirolologij ukrajinskog daštva. U borbi za nacionalnu i političku samostalnost popeo se je ukrajinski narod na vrhunac svoga mučenja, na svoju Golgotu. Rastrgan na četiri strane podnosi on sa strane svojih krvnika nečovječna nasilja i nepravde, ali uništiti se ne da... Njegov mukli krik ne proriče smrt, ne, ... iza Golgote dolazi Uskrnuće! Cvijet ukrajinskog naroda njegova narodna inteligencija doživjela je strahovite progone i muke za prošlog rata, a i danas... U carskim tamnicama, na česarskim vješalima žrtvovalo je na tisuće inteligenata svoj život za narod, na tisuće ih i danas pogiba od crvene čezvičajke ili na Dombje... A omladina? Ona je oduševljeno hrčila u redove „Ukrajinskih strijelaca“, a mlade žrtve za otadžbinu posvetile su svojom krvlju poljane širom Velike Ukrajine... I danas? Izmoreni i istrošeni, ali ne klonuli ostaci rastrkani su širom Evrope. U domovini — nema života. Crvena čezvičajka i poljski imperijalizam ugušuju u zametku svaku pojavu kulturnog i političkog života Ukrajinaca. Ali dok su školske prilike u sovjetskoj Ukrajini, mogli bi smo reći, povoljne, dotle su Poljaci onemogućili svaki odgoj i naobrazbu ukrajinskog daštva na lavovskom univerzitetu. Pored toga, što su ukinuli sve ukrajinske katedre, traže oni od svakog Ukrajinca kod primanja potvrdu, da je odslužio svoj rok u poljskoj vojsci. Ali ukrajinska mladež znat će još trpjeti, ona se ne da šikanirati i ne će se poniziti. Na nedavnom zboru „Ukrajinskog Studentskog Sojuza“ akademska je ukrajinska omladina svečano protestirala protiv ovakog nekulturnog i protupravnog postupanja poljskih vlasti, i jednoglasno je zaključila, da se ni jedan Ukrajinac ne će upisati na nijednu visoku školu, dok im se ne dadu prava, koja su Ukrajinci imali na lavovskom sveučilištu za vrijeme Austrije. (Mnogo zar ne?) Naravski, da je odgovor na ovo bio raspust „U. S. Sojuza“ i progoni ukrajinske omladine.

Nije čudo, da se kraj ovakvih prilika u domovini velik dio ukrajinske akademske omladine nalazi na emigraciji u Češkoj, Austriji, Njemačkoj, Jugoslaviji, Francuskoj i drugdje. Kakav je materijalni, a još više moralni položaj toga daštva, nije si teško zamisliti. Lišeni svake pomoći iz razrušene, upustošene, pregažene domovine predani su na milost onoga naroda, među kojim se nalaze. Nedostatak materijalnih sredstava, bolesti, stanbena kriza, nedostatak knjiga — nevolje su to, koje snalaze ukrajinsku omladinu u Wienu, Pragu, Zagredu, Berlinu...

Ali sva ta stradanja podnosi ona s besprimjerno strpljivošću, vjerujući, da su to posljednje žrtve, što ih pridonosi na oltar slobodne domovine, žrtve, koje će donijeti zasluženu platu... Jer iza Golgote dolazi Uskrnuće! Ilijo.

Dački svijet.

Nekoliko riječi abiturijentima. Za koji će mjesec mnogi ostaviti srednju školu sa svjedodžbom zrelosti, a mladenka će mu duša sanjariti o velikim djelima, što će ih on u svome životu izvesti.

Većina se već sigurno i odlučila na koju će stranu, odabrala je već zvanje i za nj se pomalo spremala. Onim drugovima, koji još možda neodlučno kolebaju, a i onima koji su se već odlučili želi Liga reći nekoliko riječi.

Budućnost našega naroda i naše države ovisi o današnjoj mladjoj generaciji. Ona imade da u naše društvo unese novih misli i nove snage. Ona se mora znati orijentirati u današnjem svjetskom kaosu, te mora odrediti smjer ne samo našoj politici, nego što je još mnogo važnije mora udariti — jake osnove nove jugoslavenske kulture.

Ova nova jugoslavenska kultura mora biti sinteza dosadanje hrvatske, srpske i slovenske kulture. Ova mora izrasti iz narodne duše i tek onda će nam biti osigurano dostojno mjesto u svjetskoj utakmici naroda. Ne odgovori li ovome zadatku današnja mlada generacija, ponovit će se historija od 1102. godine.

U tim osudnim momentima po naš narod imade naš kat. dački pokret historijsku misiju. Religija je uopće jedan vrlo važan faktor u izgradnji kulture, a napose nam historija pokazuje, da je katolicizam *κατ' ἐξοχήν* kulturni faktor. Tu je činjenicu uočio francuski historičar Taine. Le Bonu mnogo je važnije za jedan narod karakter naroda nego li njegova inteligencija. On mjeri socijalni nivo jednoga naroda u historiji po njegovoj sposobnosti da nadvlada svoje nehotične impulse. Mislim, da ne ćemo preterati, ako kažemo, da naše društvo, specijalno oni viši slojevi, nijesu sposobni, da nadvladaju svoje hotične i nehotične impulse egoizma i da su za regeneraciju našega društva od osudne važnosti — Kristove ideje. Kršćanstvo je najveća zapreka egoizmu i pojedinaca i čitavih naroda i kada to kršćanstvo ne bi našta pozitivno stvorilo osim, da samo regulira strasti i egoizam pojedinaca mi bi morali u interesu našega naroda reći, da su samo oni narodi stvorili veliku kulturu i jaku državu, gdje je narod imao zdrava moralna na-

čela, tako te je mogao iz svoje sredine iznijeti ljude silne moralne veličine i energije. Katolicizam nam daje najjača sredstva, da odgojimo takve moralne heroje, koji svojom moralnom snagom ne samo odlučno sudjeluju u izgradnji narodne kulture, nego još za sobom vuku mirijade malih slabih ljudi, koji ovise o njihovoj moralnoj snazi.

Katolička Crkva imade od Krista uređeno svećeništvo, od kojega se traži potpuno nutarnje oslobođenje od moći zlata, ugleda i vlasti. Svećeništvo je onaj regulator, koje regulira, napetost duhova oslabljuje strasti i međusobne sukobe, zaboravlja sebe i izgara u službi za svoga bližnjega. Braćo, kod izbora zvanja ne gledajte toliko na vlastitu udobnost, jer svaki koji u prvom redu računa kod izbora zvanja samo na svoju korist, taj je za kat. pokret izgubljen. Takav sebi stavlja sam najveće zapreke; jer on uvijek misli u prvom redu na sebe, a onda tek na pokret. Najnesebičniji radnici i za narod i za kat. pokret jesu redovnici i svećenici. Oni su osnov našega pokreta. Dajte nam dobrih svećenika i redovnika i mi ćemo spasiti i ovaj naš narod i ovu državu. Tko u sebi osjeća snage, da radi za Kristove ideje, a da zato ne dobije priznanja i da eventualno ne ugleda niti ploda svoga rada, neka stupi u svećeničke redove. Tko može da razumije, neka razumije.

Uz svećenika je vrlo važan i učitelj: Učitelj i svećenik u zajedničkom radu počinjaju čudesa. Svi vrlo dobro znate, od kolike je važnosti profesor kat. uvjerenja na jednom srednjem zavodu. Kolike i kolike on spašava svojim neustrašivim ispovijedanjem vjere. Zapamtite dobro: čija je omladina, onoga je budućnost. I za ova zvanja treba mnogo idealizma, odricanja i samoprijegora. Zar da kat. omladina pokaže manje razumijevanja za odricanja od naših protivnika?

Tko se od drugova kani baviti javnim radom ili politikom, neka se sprema za novinara. Naše redakcije trebaju vrsnih novinara, kojih mi nupče nemamo. Kao da u našim redovima nema smisla za novinarsku službu. Ta oni su stvaratelji javnoga mnijenja. Pa zar ćemo onda javno mišljenje prepustiti svojim protivnicima?

Sav naš napor ne će značiti — ništa, ako čitav pokret ne stavimo na solidnu ekonomsku bazu. Zato se posvećujte trgovini i bankarstvu. Studirajte zadružno pitanje, ali pazite, da vas ne zahvati strast za sticanjem bogatstva, jer onda za nas ništa ne značite.

Izabrali zvanje kojegod, mislite uvijek na jedno: Da treba u prvom redu raditi za interese kat. pokreta, a onda tek za

sebe. Ono zvanje treba odabrati u kojem će svatko moći najviše kat. pokretu koristiti.

Zvanja, koja smo mi spomenuli, danas kat. pokret najviše treba, zato smo ih i istaknuli. Ne smetnite to s uma.

Uvjereni smo, da ćete, uzimajući obzir kod izbora zvanja želje jug. kat. dačke Lige, najbolje koristiti svome narodu i svojoj državi, jer naš pokret nosi u sebi ideje, koje su već jedamput svijet svladale. Ovim idejama svladat ćemo i mi u našem društvu antagonizam i sitničavost, i dići ćemo narod iz neznanja i privesti ga u kolo ostalih kulturnih naroda. Izvršimo li to, učinili smo svoju dužnost.

Vijesti.

† Josip Dragan Majerić. Ruka je Gospodnja učinila svoj posljednji akt u životu ovog mladog, inteligentnog čovjeka. Ona ista ruka, koja ga je pred godinu dana digla iz pokvarenog i izopačenog milie-a i pokazala mu staze Svoje, zaklopila je njegove oči u valovima hladnog jezera jajačkog.

Bio je to osamnajst godišnji mladić član sarajevske org, šesto školar gimnazije, ali umom i inteligencijom daleko nad svim svojim vršnjacima. Osim vanrednih umjetničkih, napose glazbenih sposobnosti poznavao je engleski i njemački. Par riječi, što ih je pisao u jednom od svojih zadnjih listova, neka budu uspomena na njegov boravak u našem krugu. Veli: „O samom sebi ne mogu Ti mnogo reći. Ove sam godine materijalno vrlo dobro stao (do tada je živio kao najveći siromah), bolje nego ikada. Prilike su u školi odvratne, pa moraš naboranog čela gledati u budućnost. Duševno stojim prema lani mnogo bolje. Lani sam, mogu reći, preživljavao prelaznu fazu od poganstva i kala kršćanstvu, a ove godine proživljujem silne borbe i daljni razvoj kao katolik. Imam još veoma mnogo na sebi raditi, a kad sve promotrim, što mi fali, skoro bih zdvojio, jer sam svojim silama ne bih nikada to mogao izgraditi. Tu mi može jedini Spasitelj pomoći, a to i čini. Primam ga svake nedelje, a sad mi je nekako i to prerijetko. Jedva čekam uskrnsne exercicije, da mogu malo sam na sebi raditi. Kanim obaviti generalnu ispovijed, a onda po mogućnosti svaki dan primati Krista.“

Da, Krist Te je uslišio, dragi moj Josipe, i ja ne mogu drugo da rekнем nego: moli se za nas gore, za naš pokret, za našeg najmlađeg kao i najstarijeg čovjeka; moli Gospoda neka milost njegova sīde u duše naše. Tvoj koji te od srca volio Đ. G.

Iz uredništva.

Evo nas na svršetku. Kad bismo htjeli ispriopovjediti sve, čime smo se ove godine morali boriti, onda bismo morali mnogo prostora ispuniti. Ipak mislimo, da drugovi više manje svi znadu, kakve poteškoće prate uopće naše listove, i što im svima fali, a „Zori-Luč“ napose. Ne ćemo da ponovno naglašujemo ono, što smo već toliko puta naglasili, već jedino stavljamo na srce svim drugovima: Radite i radite! Ako to postignemo, onda ne ćemo čuti prigovora ni protesta, već će sve teći, kako svi želimo. Budite uvjereni, da nedostatke najbolje opažaju oni, koji rade, premda su za to najmanje odgovorni. Nekoliko ljudi ne može na sve dospjeti, a kritikovati je i odviše lako.

Ipak mislimo, da je „Zora-Luč“ barem donekle uspjela, da ove godine radi prema napucima, što je uredništvo primilo od ankete za glasilo od septembra prošle godine.

Uostalom nije se ni pošlo za tim, da se svakoga zadovolji. Ove godine trebalo je udariti temelje, a dalje će se nadograđivati prema prilikama i potrebama. Samo je poželjno, da drugovi preko ferija rade za „Zoru-Luč“. I to da svi rade, jer je potrebno, da ona bude ogledalo čitavoga našeg pokreta.

Budući da smo za ovaj dvobroj primili mnogo članaka, to smo se odlučili da „Vilingaj“ izostavimo. To je razlog, da i uopće malo beletristike donosimo.

Neka se drugovi ne ljute, ako im što nije bilo pravo. Mi smo imali najbolju volju i najbolju namjeru.

Želeći svim drugovima najsrećnije ferije, preporučujemo: Radite i ne zaboravite „Zore-Luč“ i njenog novog urednika!

Popravki. V br. 3.—4. „Zore-Luč“, str. 76 je avtor pesmi „Serenada“ ruski pesnik Fet, poslovenil Tine Debeljak. Torej: Fet — Tine Debeljak.

V br. 1. „Zore-Luč“ je avtor „Tihih pesmi“ (str. 8) Anton Vodnik, ne: Anton Hodnik.

Otpremni, komisionalni i inkaso posao

Eliaš i Lah, Zagreb

Nikolićeva 10 Telefon 13-36

Obavlja brzo i solidno
dovoz razne robe, putne
prtljage i pokretnine
svake vrsti na kolodvor
i sa kolodvora. Preuzi-
ma pakiranje pokućstva
preselivanje po gradu.

Prodaja **kamenog ugljena** na
veliko i na malo. - Cijenjene naloge
umoljava se upraviti na poduzeće
ELIAŠ I LACHA u ZAGREBU.

Knjige kato- ličkog života

Izdaje Dr. Stjepan Markulin.

Knjiga prva. M. Vanino D. I.:
Filibert Vrau. Cijena K 5-80,
sva naklada rasprodana.

Knjiga druga. Dr. A. S. i Dr. A. Ž.:
Kontardo Ferrini. Cijena
K 4-60, poštom K 5-.

Knjiga treća. Michel D' Herbi-
gny: Vladimir Solovjev.
Cijena K 15-., poštom K
16-50, a plaća se unaprijed.

Narudžbe prima izdavač Dr. Stj.
Markulin, Zagreb, Kurelčeva 3.

Narodna Knjižara, Zagreb

Jedina katolička knjižara u Zagrebu

Poduprite je. Kupujte sve knjige i na-
ručujte sve pisarske potrepštine od nje.

Toplo se preporučuju ove knjige:

Grgec: Jugoslavenski argonanti . . .	K 6-—
Brković: Povjest sv. Franje I. i II. dio	K 30-—
Gunčević: Zašto se katolički svećenici ne žene . . .	K 6-—
Dr. Wilk: Moderni svetac . . .	K 5-—
O. Harapin: Opstoji li Bog? . . .	K 3-—
Marden Sw.: Samopouzdanje vodi k po- bjedi . . .	K 10-—
Volja i uspjeh . . .	K 10-—
Matković: Najljepši među ženama	K 6-—
Jakovljević: Stadije i fejtoni . . .	K 5-—
Lasman-Rac: Izbor iz crkvene književ- nosti . . .	K 15-—
† Mahnić: Već luči . . .	K 48-—
Grivec: Pravoslavlje . . .	K 8-—
Stimmen aus Maria Lach . . .	K 14-—
Stern der Jugend . . .	K —50
Dr. Förster: Sexualethik u. Pädagogik	K 54-—
Politische Ethik . . .	K 100-—
Die deutsche Jugend . . .	K 20-—
Weltpolitik . . .	K 55-—
Christentum und Klassen- kampf . . .	K 57-—
Dr. Ude: Lebensreformfragen . . .	K 22-—
Kulturschande Europas . . .	K 12-—
Freimaurerei und Weltkrieg . . .	K 7-—
Gross: Der Soziale Friede . . .	K 2-—
Messner: Katholizismus u. Revolution	K 5-—
Hochschulführer . . .	K 5-—

NARODNA PROSVJETA ZADRUGA S O. J.

Preporuča dosad izašla izdanja:

Dr. Aleksij Ušeničnik: „Prin- cipi sociologije“ . . .	K 10-—
Mirko Gjurokovečki: „Poli- tička historija Bosne“ . . .	K 4-—
Dr. Janez ev. Krek: „Slovenci“	K 5-—
O. Luis Coloma: „Dječja knjiga“ . . .	K 15-—
Antonietta Klitsche de la Grange: „Vestalka“ . . .	K 15-—
Stelle-Tersegglav: „Sveta Ru- sija“ . . .	K 15-—

Narudžbe se šalju na adresu:

**Knjižnica Narodne Prosvjete
zadruga s o. j. u Zagrebu.**